

เอกสารหมายเลข 4

ประกาศรัชกาลที่ 4

เรื่องราชทูตไปเจริญทางพระไมตรี

กับพระเจ้ากรุงปักกิ่ง

และ

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ่ำฮอง

กรุงปักกิ่ง เจริญทางพระราชไมตรีมายัง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(ฉบับ พ.ศ. 2394 พ.ศ. 2395 และ พ.ศ. 2396)

**ประกาศรัชกาลที่ 4 เรื่องราชทูตไปเจริญทางพระไมตรีกับพระเจ้ากรุงปักกิ่ง
และพระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง กรุงปักกิ่ง เจริญทางพระราชไมตรีมายัง
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ฉบับ พ.ศ. 2394 พ.ศ. 2395 และ พ.ศ. 2396)**

เอกสาร 2 ฉบับที่อยู่ในมือท่านนี้ คือ "ประกาศเรื่องราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี" และ "คำแปลพระราชสาส์นพระเจ้าอ้ายฮอง กรุงปักกิ่ง" เอกสารแรกคือ ประกาศหมายเลขที่ 309 คัดมาจาก "ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4" ส่วนเอกสารที่สองคัดมาจาก "พระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยังประเทศต่างๆ ภาค 2"

เอกสารแรก หมายเลข 309 ซึ่งให้เห็นแล้วว่า "โลกของพระเจ้ากรุงสยาม" นั้น คือโลกที่ฝรั่งตะวันตกเป็นเจ้าโลก ในขณะที่จีนกำลังตกต่ำเป็น "ซาตง" ดังนั้นรัชกาลที่ 4 จึงมีพระอรรถาธิบายว่า ทำไมสยามจึงเลิกส่งบรรณาการไป "จิมก้อง" เมืองจีน แม้ว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนที่มีมายาวนานนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ดีพอได้ว่า "ไม่เท่าเทียมกัน" แต่ก็เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่มีกับต่างประเทศ และเป็นไปอยู่นานปีที่ด้วย "ถ้าไร" ที่มาจากถาร "จิมก้อง" นั่นเอง

ว่าไปแล้วระบบ "จิมก้อง" นั้นมีมาช้านานนับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซัน (พ.ศ. 337-763 หรือ 206 ปีก่อน ค.ศ. ถึง ค.ศ. 220) หรือประมาณ 1 พันปีก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 1893 ด้วยซ้ำไป แต่ที่จมาสิ้นสุดในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 ที่ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าอ้ายฮอง (หรือเสียนฝง กับพระนางซูสีไทเฮา)

ประกาศฉบับนี้น่าจะมิมีขึ้นในปี 2411/1868 โดยพระจอมเกล้าฯ เอง ดังนั้นถ้อยคำและสำนวนจึง "แข็งแรง" ถึงขนาดกล่าวหาว่า ความสัมพันธ์ไทย-จีน "หลายร้อยปี" ในระบบ "จิมก้อง" และบรรณาการนั้นมีมาได้ดีก็เพราะ **"พระเจ้าแผ่นดินโง่ เสนาบดีเขอะ ราษฎรโง่"** แต่ที่ทรงยอมรับว่าการ "จิมก้อง" นั้นดำเนินมานานหลายร้อยปี ก็เพราะ "ถ้าไร" แต่เมื่อถึงรัชสมัยของพระองค์ท่าน ในระบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมัยใหม่ **"การรับแลส่งพระราชสาส์นกับเมืองไกลห่างอย่างว่ามานั้นนั้น ได้จารึกอักษรลงในแผ่นพระสุพรรณบัฏเป็นพระราชสาส์นแผ่นทองคำทั้งสิ้น เมื่อได้รับพระราชสาส์นตอบของพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศทั้งหลายนั้น ก็ยังคงเป็นพระราชสาส์น"**

พระเจ้าแผ่นดิน 2 ฝ่าย แลมีแทนแทนส่งรับทั้ง 2 ฝ่ายเสมอกัน แล้วบางครั้งบางคราวก็มีทูตไปมาส่งพระราชสาส์นตอบกันตามเวลาครานั้นบ้าง ไม่เหมือนจีนอย่างกรุงปักกิ่งที่งูหมิ่นไทย ไม่รับไทยไว้เป็นไมตรี การทั้งนี้คิดเหตุใหญ่เพราะไทยถูกหลอกหลวงจึงเสียพระเกียรติยศ

พระเจ้าแผ่นดินไทย ตลอดมาจนถึงกรุงเทพมหานครนี้ ครั้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบการนี้แล้ว ก็กลับพระทัยหาได้ไปส่งบรรณาการแก่กรุงปักกิ่งอีกไม่"

สำหรับเอกสารชิ้นที่สอง แสดงให้เห็นถึงหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่ฝ่ายจีนส่งมาและถูกแปลออกเป็นภาษาไทย ทำให้เราทราบว่าในการติดต่อกันนี้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง "สมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง" กับ "สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาแต่ปาง" ซึ่งทรงเป็น "เชื่อมโลตักอ่อง" ("เชื่อมโลตักอ่อง" นั้นแยกได้ดังนี้คือ "เชื่อมโลตัก" หมายถึงสยามประเทศ ส่วนคำว่า "อ่อง" หมายถึงพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าชายที่ทรงลงมาจาก "จักรพรรดิ" หรือ "ฮ่องเต้" เป็นคำที่จีนเรียกประมุขของประเทศ ที่ดินถือว่าเป็น "ประเทศราช" มาช้านานนับร้อยปี นั่นเอง)

และที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ "ของขวัญ" ตอบแทนที่ "ถ้าไร" จากถาร "จิมก้อง" ดังข้อความที่ว่า **"(ตอบก้อง)... จะต้องการซื้อสิ่งของอันใดก็ได้ไปตามความปรารถนา ... บัดนี้ได้ให้เจ้าพนักงาน จัดแพรข้างหน้า แพรกระบวนจีน 8 แพรกงถ้วนลายมังกรกลม 8 แพรมังถ้วนลายมังกรเล่นน้ำ 8 แพรฉู่ถ้วนลายหนังสือ 8 แพรแส 12 แพรถ้วน 18 แพรซุนตัว 18 รวมกัน 80 ม้วน จัดแพรข้างใน แพรกงถ้วนลายมังกรกลม 4 แพรมังถ้วนลายมังกรเล่นน้ำ 4 แพรฉู่ถ้วนลายหนังสือ 4 แพรแส 6 แพรถ้วน 6 แพรซุนตัว 6 รวมกัน 30 ม้วน รวมทั้งสิ้น 110 ม้วน มอบให้ทูตานุทูตคุมเข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี ขอให้ทรงยินดีรับไว้"**

ประกาศรัชกาลที่ ๔ เรื่องราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้า พระเจ้ากรุงสยามที่ ๔ ในกรุงเทพมหานคร ณ ประเทศบางกอกนี้ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมดำรัสสั่งเจ้าพระยาวรวงศ์ มหาโกษาธิบดี ผู้ว่าราชการฝ่ายกรมท่าว่าการต่างประเทศ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชทานพระราชนิพนธ์นี้ประกาศแก่ผู้ซึ่งเป็นกงสุลแล ขุนนางผู้ว่าการกงสุลนั้นด้วย หรือกงสุลต่างเมืองทั้งหลาย บรรดาที่มีหนังสือ สัญญารักษาทางพระราชไมตรีอยู่กับแผ่นดินสยามนั้น ที่มาอยู่ในกรุงเทพฯ บัดนี้แล้วก็ดีแลซึ่งจะมาในเบื้องหน้าก็ดี อนึ่งให้ประกาศแก่กงสุลฝ่ายสยาม แลผู้ช่วยราชการกงสุลซึ่งไปตั้งรักษาทางพระราชไมตรีอยู่ที่เมืองต่าง ๆ ห้าง แลชิตันนั้น ในบัดนี้ก็ดีหรือเบื้องหน้าก็ดี ให้ทราบพระราชดำรัสดังนี้ทั่วกัน ว่าถึง การรับพระราชสาส์นทั้งหลายแลแห่งต่าง ๆ หรือรับเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งเป็นของทรงยินดีของพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศทั้งหลายก็ดี หรือผู้ครอง ฝ่ายสยามได้ส่งพระราชสาส์น แลเครื่องราชบรรณาการเป็นสิ่งของทรงยินดีไป แต่พระเจ้าแผ่นดินสยามเก่าใหม่ส่งไปยังประเทศต่าง ๆ ทั้งหมดนั้น ซึ่งเป็น ทางพระราชไมตรีกับกรุงสยามนั้นก็มิมีมากนัก หรือการรับทูตผู้ถือรับสั่งแห่ง พระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศทั้งหลายนั้นก็ดี แลการที่พระเจ้าแผ่นดินสยามส่ง ทูตไทยไปต่างประเทศทั้งหลายก็มีหลายหนหลายครั้ง มีเยี่ยงอย่างแบบแผน มาตั้งแต่โบราณ แลการใหม่ ๆ ก็มีอยู่เป็นตัวอย่างแล้วหลายครั้ง แต่การใน โบราณนั้นว่าด้วยการรับทูตหรือส่งทูตรับราชสาส์นแลส่ง ทั้งนี้ได้พบจดหมาย ใจความของโบราณนั้นหลายฉบับเป็นแบบมา บัดนี้จะขอตัดว่าแต่สั้น ๆ ว่า ด้วยการรับพระราชสาส์นแลส่งพระราชสาส์นแลรับสั่งเครื่องราชบรรณาการ หรือรับทูตที่มาแต่ต่างประเทศนั้น แลส่งทูตไปในต่างประเทศทั้งปวงนั้น เมื่อ พิศุระเห่ไปตามการต่าง ๆ ในประเทศทั้งหลายนั้น จะได้มีหนังสือสัญญากัน ว่าจะทำด้วยการสำแดงยศอย่างนี้้อย่างนั้นในหนังสือสัญญาก็ไม่มี ก็การเป็น

แต่ตกลงตามใจเจ้าของแผ่นดิน ๆ เห็นควรจะทำอย่างไร ก็ทำไปตามน้ำใจ
 อย่างนั้น ๆ อนึ่งการที่เจ้าแผ่นดินรับส่งราชสาส์นราชทูตนั้นด้วยอาการเอิกเกริก
 เพราะประสงค์เหตุที่ทำไปนั้นมีที่มุ่งหมายของพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายนั้น ๆ
 อยู่ ๒ อย่าง ประการหนึ่งเพื่อจะอวดยศอวดสมบัติของตัวให้แขกเห็นตาม
 ประเทศนั้น ๆ อีกประการหนึ่งจะแสดงความต้อนรับนับถือพระเจ้าแผ่นดินทั้ง
 หลาย แลยกย่องพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศให้เป็นการสมควร
 เสมอกับเกียรติยศของตัว ไม่ดูถูกดูแคลนว่าเป็นน้อยต่ำกว่าตัว การอันนี้เมื่อ
 พิเคราะห์ให้ไปแล้ว ก็เห็นชัดว่าเป็นแต่การยอมนตกลงตามใจของผู้เจ้าของแผ่นดิน
 จะทำอย่างไรก็ทำได้เช่นนั้น แต่ที่ในการรับส่งราชทูตราชสาส์นก็การอื่น ๆ
 ซึ่งมีเกิดขึ้นในภายหลังนั้นขอยกไว้ จะขอว่าแต่การรับแลการส่งพระราชสาส์น
 ไปเมืองจีนเป็นต้นเหตุเดิมมาหลายร้อยปีแล้ว เดิมแต่ก่อนนั้นพระเจ้าแผ่นดิน
 ฝ่ายสยามกับพระเจ้าแผ่นดินจีนก็ยังไม่รู้จักเป็นทางไมตรีหรือทางค้าขาย
 นั้นก็เปล่า อนึ่งในเวลาล่วงไปก่อนนั้นหลายร้อยปีมาแล้ว พระเจ้าแผ่นดินไทย
 ในเวลาก่อนนั้นโง่งมมัก ปราศจากวิริยะปัญญา ไม่รู้การอะไร ๆ โกล ๆ ในต่าง
 ประเทศบ้างเลย ครั้นหนึ่งพวกจีนเมืองกวางตุ้งเข้ามาค้าขายในประเทศญวน
 แล้วก็เลยแวะเข้ามาขายของที่ประเทศไทย ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินโง่ เสนาบดี
 เซอะ ราษฎรโง่ ขวนกันยินดีซื้อสินค้าของจีนในสำเภานั้นไว้ใช้สอยชมเชย
 จีนหลอกขายได้แพง มีกำไรมาก จีนในสำเภามีความยินดีที่สุด ฝ่ายไทยใน
 เวลาก่อนนั้นก็มีความยินดีลุ่มหลงซื้อของจีนรับไว้ใช้ในบ้านในเมืองไทยนี้ ครั้น
 ภายหลังจีนทั้งหลายในเมืองต่าง ๆ ก็มาค้าขายในแผ่นดินประเทศไทยเนื่อง ๆ
 จีนบางพวกมีความปรารถนาใหญ่เพื่อจะอยู่อาศัยในเมืองไทยนี้เพราะ
 ประสงค์จะเก็บสินค้าของป่าต่าง ๆ ส่งไปขายในประเทศจีนนั้น จีนพวกที่คิด
 จะอยู่ในที่แผ่นดินไทยนั้น จึงให้เจ้าพระยาโกษาธิบดีผู้ว่าราชการในกรมทำนั้น
 กราบทูลแต่พระเจ้าแผ่นดินสยามว่าจะขออาศัยอยู่ในเมืองไทยนั้นเพื่อจะเก็บ
 สินค้าของป่าต่าง ๆ บรรทุกสำเภาไปขายในเมืองจีน แล้วจะได้เก็บเงินค่าปาก
 เรือสำเภาส่งถวายแต่พระเจ้าแผ่นดินไทยด้วย ครั้นพระเจ้าแผ่นดินไทยได้
 ทราบการดังนั้นก็มิพระทัยยินดี จึงโปรดให้จีนพวกนั้นได้อยู่อาศัยในเมืองไทย
 เพราะเข้าใจว่าคบจีนจะมีประโยชน์ใหญ่ยิ่งรุ่งเรืองนัก ครั้นภายหลังพวก

เมืองนอกก็โดยสารสำเนาเข้ามาอาศัยทำมาหากินในเมืองไทยนี้เป็นอันมาก ๆ ขึ้นทุกครั้งทุกปี แลฝ่ายไทยในเวลานั้นสำคัญคิดเข้าใจว่าจีนเป็นประเทศอันประเสริฐยิ่งกว่ามนุษย์ทั้งหลาย แล้วเข้าใจว่าเมืองจีนอยู่ห่างไกล จะเป็นข้าศึกกับไทยไม่ได้เพราะเขตแดนมิได้ใกล้ชิดติดต่อกัน

อนึ่งพวกจีนที่เข้ามาค้าขายในเมืองไทยนั้นมาทางทะเลเป็นทางกันดารนัก ไปมาด้วยยากเสี่ยงบุญเสี่ยงกรรม เพราะเหตุดังนี้ไทยจึงสำคัญรู้ไม่รังเกียจว่าจีนเป็นศัตรูได้ ครั้นพวกจีนทั้งหลายบางคนทำมาหากินจนมั่งมีเงินทองขึ้นมากแล้ว จึงลงทุนต่อสำเนาบรรทุกสินค้าต่าง ๆ ในเมืองไทยไปขายเมืองจีนได้กำไรโดยมากที่สุด จึงเลือกซื้อสิ่งของที่ประหลาด ๆ ต่าง ๆ ในเมืองกวางตุ้ง เลือกเอาแต่ที่ดี ๆ เข้ามาเป็นของถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม แล้วกราบทูลสรรเสริญฝีมือช่างต่าง ๆ ในเมืองกวางตุ้งด้วย ขณะนั้นพระเจ้าแผ่นดินไทยได้รับของถวาย แลเสนาบดีไทยได้รับกำนัลของพวกจีนนั้น ๆ ก็มีความยินดีโสมนัสมากเพราะหลงโลก ในเวลานั้นพระเจ้าแผ่นดินไทยมีพระราชประสงค์จะแต่งสำเนาหลวงไปค้าขายที่เมืองจีนบ้าง เพื่อจะเก็บเลือกสรรจัดซื้อสิ่งของที่ประหลาดมาใช้ในเมืองไทยบ้าง พวกจีนเหล่านั้นจึงมีอุบายกราบทูลว่าไทยจะไปค้าขายในเมืองจีนนั้นไม่ได้ ด้วยเหตุว่าพระเจ้าแผ่นดินไทยยังไม่ได้รู้จักกับพระเจ้าแผ่นดินจีน ถ้าเรือสำเนาไทยจะไปค้าขายที่เมืองจีนเมื่อใดแล้ว พวกจีนนายด่านเขาจะจับเอาเรือนั้นไว้แล้วจะริบเอาของทั้งสิ้นเพราะไม่ได้เคยไปค้าขาย เขาจะสำคัญคิดผิดไปว่าเป็นเรือข้าศึกต่างประเทศด้วยจีนยังไม่รู้จักคนไทยเลย ถ้าพระองค์จะอยากไปค้าขายที่เมืองจีนแล้วจะต้องมีพระราชสาส์นแลเครื่องมงคลราชบรรณาการพอสมควรให้ทูตไทยออกไปเจริญทางพระราชไมตรี ผูกพันสันถวไมตรีกับพระเจ้าแผ่นดินจีนเสียก่อน ให้รู้จักขอบอักษณาศัยแล้วจึงจะได้ใช้สำเนาไทยไปค้าขายในประเทศจีนได้โดยสะดวก พวกจีนเหล่านั้น กราบทูลเป็นกลอุบายล่อลวงยุยงพระเจ้าแผ่นดินไทยให้หลงเชื่อ แล้วจึงกราบทูลขอรับอาสาจะนำพาทูตไทยไปให้ถึงกรุงปักกิ่ง คือเมืองหลวงของจีนทั้งปวง ขณะนั้นพระเจ้าแผ่นดินไทยก็ทรงเชื่อถ้อยคำพวกจีนยุยง จึงโปรดให้เจ้าพนักงานแต่งพระราชสาส์นฉบับหนึ่งเป็นอักษรไทย มีความว่า ขอเป็นทางพระราชไมตรีต่อกรุงปักกิ่งเพื่อประโยชน์จะไปมาค้า

ชาย พระราชสาส์นนั้นให้จ่านลงในแผ่นทองคำ แล้วม้วนไว้ในกล่องทองคำ
 ประดับพลอยต่าง ๆ สี แล้วโปรดให้เจ้าพระยาพระคลังมีหนังสือฉบับหนึ่งไป
 ถึงลিপุตาทัง คือเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ในกรุงปักกิ่ง เจ้าพระยาพระคลังมีหนังสือ
 ไปถึงต่งตก คือเจ้าเมืองกวางตุ้งเป็นเมืองท่าสำเภา ต้นทางบกจะขึ้นไปกรุงปัก
 กิ่งนั้น ครั้นนั้นพวกจีนเหล่านั้นจึงกราบทูลพระเจ้าแผ่นดินไทยว่า ในเมืองจีน
 นั้นล่ำมเงินที่จะแปลภาษาไทยได้ก็ไม่มี แลคนที่จะแปลพระราชสาส์นไทยนั้น
 ก็ไม่มี อนึ่งพวกข้าพเจ้าเหล่านี้เป็นผู้นำไทยไปจากเมืองไทยนั้น ครั้นจะแปลเอง
 ก็ดูเหมือนจะไปแก่งล้งพูดเล่นตามชอบใจไม่มีหลักหลาย เพราะเป็นจีนอยู่ที่
 เมืองไทยนี้ เกลือกว่าเงินที่เมืองจีนเขาจะไม่เชื่อแน่ เขาจะกลับสำคัญคิดผิด ๆ
 ไปต่าง ๆ แลธรรมเนียมจีน พระเจ้าแผ่นดินจีนก็ทรงพระราชสาส์นด้วยพระองค์
 เอง ลิปุตาทังแลต่งตกก็อ่านหนังสือเอง จะได้ให้ล่ำมแปลก็หาไม่ได้ ฝ่ายพระเจ้า
 แผ่นดินไทยในเวลานั้นหลงใหลเชื่อคำพวกจีนเหล่านั้นกราทูลหลอกลวงต่าง ๆ
 ช่างโง่งง่าทั้งพระเจ้าแผ่นดินแลเสนาบดี จึงยอมให้จีนพวกนั้นแต่งพระราช
 สาส์นเป็นหนังสือจีน แต่ว่ารับสั่งว่าให้ล่ำมเงินพวกนั้นแต่งตามฉบับสำเนา
 ความในพระราชสาส์น ซึ่งเป็นอักษรไทยแลความไทย ฝ่ายพวกจีนทั้งนั้นก็แต่ง
 ยกย้ายเสียใหม่ตามชอบใจของตัวเอง ไม่ให้ไทยทราบด้วย ครั้นแต่งเป็นหนังสือจีน
 ก็กลับความเสียอย่างอื่น เขียนใจความว่าพระเจ้าแผ่นดินไทยลุกขึ้นยืนก๊วยไป
 ถึงพระเจ้าแผ่นดินกรุงปักกิ่ง ขออ่อนน้อมยอมตัวถวายเป็นข้าขอบขัณฑสีมา
 อาณาจักรของพระเจ้ากรุงปักกิ่ง แลขอถวายเมืองเป็นเมืองก้อง ๓ ปีครั้งหนึ่ง
 พอพึ่งพระบารมีพระเจ้ากรุงปักกิ่งซึ่งเป็นเอกอัครมิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้ง
 ปวงทั่วโลก จะขอให้พระเจ้ากรุงปักกิ่งทรงพระมหากรุณาอนุญาตให้สำเภา
 ของพระเจ้าแผ่นดินไทยได้ไปมาค้าขายที่เมืองจีนเหมือนได้โปรดให้ซื้อสิ่งของ
 บนสวรรค์มาใช้ในเมืองไทยไกลทะเลกันดารนั้นเถิด ถึงหนังสือฉบับเจ้า
 พระยาคลังนั้นไปถึงลิปุตาทังแลต่งตกทั้ง ๒ ฉบับนั้น ล่ำมเงินเหล่านั้นกลับเอา
 พระนามของพระเจ้าแผ่นดินไทยเป็นเจ้าของหนังสืออ่อนน้อมไปถึงต่งตก แล
 ลิปุตาทังไปหมดสิ้น ครั้นแต่งแล้วทั้ง ๓ ฉบับ จึงเอาฉบับของพระเจ้าแผ่นดินไทย
 มาถวายให้ทรงประทับตราตามธรรมเนียมพระราชสาส์น แลหนังสือ ๒ ฉบับ
 ซึ่งเป็นของเจ้าพระยาพระคลัง เอามาให้พระยาพระคลังประทับตราไปตามซึ่ง

การเป็นไปโดยในหนังสือสำเนาไทย ข้อความในพระราชสาส์นดังนี้ ไทยได้ทราบต่อภายหลังล่วงกาลนานมากกว่า ๒๐๐ ปีเศษ คำว่ากู่ยั้นแปลว่า ถวายบังคมหรือคำนับ คำว่าก๋องนั้นแปลว่า ขึ้นเป็นเมืองขึ้นในบังคับ พระเจ้าแผ่นดินไทยในเวลานั้นโง่มั่งก่ายนั้ก ไม่หาผู้อื่นมาอ่านแปลสอบสวนให้ฟังให้แน่แท้ก่อน ส่วนประดับตราในหนังสือจีนให้ง่าย ๆ หลับตานัก แล้วก็แต่งทูตานุทูตไทยผู้มีบรรดาศักดิ์ให้ออกไปกับพวกจีนเหล่านั้นด้วย ยังข้าทรงตั้งจีนพวกเหล่านั้นให้เป็นขุนท่งชื่อใหญ่แลขุนท่งชื่อน้อย เป็นผู้พาพวกไทยไปถึงเมืองจีน คำท่งชื่อนั้นแปลว่า เป็นผู้ซึ่งนำข่าวสาส์นต่าง ๆ พระเจ้าแผ่นดินไทยแลเสนาบดีไทยเวลานั้นพอใจถนัดไปแต่การข้างจะอดยศของตัว ว่าดีกว่ามนุษย์ทั้งหลาย พระราชสาส์นนั้นเชิญเข้าไว้ในลู่ เขียนลายรดน้ำทอง แล้วยังตั้งบนพานทองคำ ๒ ชั้น คือพานแว่นฟ้า แล้วก็เชิญพานพระราชสาส์นตั้งบนบุษบกปิดทอง มีคานหาม แต่พวกทูตานุทูตไทยที่จะไปนั้นก็แต่งตัวจนเกินงามในเวลานี้ แต่ในเวลาก่อนนั้นเขาจะเข้าใจว่าเป็นการดีแท้ แต่งตัวสวมชะฎาทองคำ ชนิดชะฎาอินทร์พรหม มีท้ายเข็ดแล้วประดับสายสร้อยมะยมทองคำพัวพันคอรุงรัง เขาคิดเพลิดเพลินไปแต่ฝ่ายสำแดงยศอดเจ๊ก แลพระราชสาส์นเมื่อจะออกจากพระราชวังกรุงเก่านั้นก็มิแ่แห่นอ้ออิง พานพระราชสาส์นนั้นเชิญขึ้นตั้งบนพระยานูมาศ แลมีเครื่องสูงทเวะดาแห่หน้า หลังมีแตรสังข์ กลองชนะพิณพาทย์ พลถือธงต่าง ๆ บางสิ่งแห่หน้าหลัง ให้อ้ออิงมาลงเรือเอกไชย เรือรูปสัตว์ต่าง ๆ ยังมีเรือแ่เป็นขบวนแห่หน้าหลังคั้งคั้บตามลงมาส่งจนถึงเมืองสมุทรปราการ แล้วส่งขึ้นเรือใบน้อย ๆ เป็นเรือลำเดียวแต่ลงไปเรือแล้วยังมิหน้าข้าให้มิกลองชนะแตรสังข์ตามไปประโคมเพื่อจะให้เป็นการสำหรับยศพระราชสาส์น ประโคม ๓ เวลาเข้า คำแลกลางวันเสมอไปเวลานั้นพระเจ้าแผ่นดินไทยแลเสนาบดีก็มีแต่การชวนชวายเป็นแต่จะแสดงยศจะอดอำนาจแก่เจ๊ก ไม่คิดถึงอายุอดสูแก่ประเทศอื่นเลย การนี้ก็เพราะไม่พิจารณาด้วยปัญญาอันละเอียด ครั้นไปถึงเมืองจีนแล้ว พวกจีนซึ่งเป็นที่ท่งชื่อก็คิพูดกลับความเสียอย่างอื่นหมด พูดว่าธรรมเนียมไทยซึ่งแต่งตัวอย่างธรรมเนียมอันอย่างหนึ่งดังนี้ แต่แต่งตัวไปอย่างทูตไทยนั้นเป็นการแต่งโดยความเคารพต่อพระเจ้ากรุงปักกิ่ง ถึงพระราชสาส์นแลการแ่แห่นอ้ออิงนั้นก็เป็น

การดี โดยความเคารพต่อพระเจ้ากรุงปักกิ่งทั้งสิ้น ขณะพระราชสาส์นถึงเมืองจีนนั้น พวกจีนที่เป็นผู้ดูแลบ้านเมืองเจ้าทำนั้นจะได้แห่รับไทยก็หามิได้ ไทยก็ต้องแห่ห้ามบุษบกที่รับพระราชสาส์นประคองของตัวไปเองไม่อดสูใจเลย แลครั้งนั้นพวกจีนล่ามที่เป็นท่งซือใหญ่แลท่งซือน้อยนั้นจะรู้เห็นเป็นใจนัดหมายกับขุนนางจีนอย่างไรก็หาทราบไม่ เพราะหาได้มีในจดหมายเหตุโบราณนั้นไม่ ได้พบหนังสือมีความแต่ว่าเป็นเรื่องราวว่า พระเจ้ากรุงปักกิ่งมีรับสั่งโปรดให้ขุนนางหัวเมืองจีนรับทูตไทยแลพระราชสาส์นไทยกับทั้งเครื่องราชบรรณาการรวมกันส่งไปให้ถึงกรุงปักกิ่งโดยการดี อย่าให้มีเหตุร้ายได้เลย ก็ครั้งนั้นพวกทูตไทยได้ขึ้นบกแต่เมืองกวางตุ้งไปจนถึงกรุงปักกิ่ง รอนแรมไปถึง ๓ เดือนกับ ๑๕ วัน จึงถึงกรุงปักกิ่งด้วยความยากนัก พระเจ้ากรุงปักกิ่งก็เสด็จออกรับพระราชสาส์นแลทูตไทย รับเมืองไทยเป็นเมืองก้อง คือรับอย่างหัวเมืองขึ้น พระเจ้ากรุงปักกิ่งพระราชทานหองตั้งพระเจ้าแผ่นดินไทยเป็นเมืองก้องจีนมา คือตั้งเมืองไทยเป็นเมืองขึ้นแก่กรุงปักกิ่ง คำว่าหองนั้นเปรียบเหมือนว่าสัญญาบัตรตั้งหัวเมืองทั้งหลาย อนึ่งเครื่องมงคลราชบรรณาการของไทยไปถวายพระเจ้ากรุงปักกิ่งนั้นรวมหมดเป็นราคาเพียงสัก ๕๐ ชั่ง ฝ่ายข้างพระเจ้ากรุงปักกิ่งก็รักษศจะอดสมบัติแลอำนาจแก่ไทยจนผู้เสียเงินค่าจ้างจีนราษฎรชนบรรณาการไทย ตั้งแต่เมืองกวางตุ้งส่งขึ้นไปถึงกรุงปักกิ่ง คิดดูค่าจ้างชนนั้นเป็นเงินมากกว่าราคาเครื่องราชบรรณาการของไทยที่ออกไปนั้นหลายเท่าคุ่มค่าจ้าง พระราชสาส์นไทยนั้นก็โปรดให้ห้ามไปทั้งบุษบกกับพานทูตานุทูตไทยก็ขึ้นเกี้ยวขึ้นรถไปทุกคน คนที่ห้ามพระราชสาส์นแลพานทูตนั้นพระเจ้ากรุงปักกิ่งก็ต้องจ้างเงินหามล้นราคาค่าจ้างมาก เพราะจะแสดงยศแก่ประเทศจีนทั้งปวง ครั้นเมื่อกาลล่วงมา พระเจ้ากรุงปักกิ่งก็ทรงตอบแทนเครื่องบรรณาการมาให้แก่กรุงไทยนั้น สิ่งของตอบแทนแต่ล้วนเป็นของมีราคาทั้งนั้นคือแพรอย่างดีสีต่าง ๆ ราคาก็มากกว่าเครื่องบรรณาการของไทยที่ไปนั้นหลายเท่า คิดราคาของตอบแทนกรุงปักกิ่ง ๒ ส่วนข้างหน้าข้างในประมาณ ๖๐ ชั่งเศษใกล้ ๗๐ ชั่ง ทั้งนี้พระเจ้ากรุงปักกิ่งขาดทุนเปล่าไม่มีกำไร แต่ว่าต้องจำเป็นจำทำ เพราะว่าจะแสดงยศอย่างนั้นอย่างนี้ด้วย

ฝ่ายลิปูตาทั้งคือเสนาบดีในกรุงปักกิ่งนั้น แลตั้งตักเจ้าเมืองกวางตุ้งทั้ง

๒ แห่ง เขาก็มีหนังสือฝากมาถึงพระเจ้าแผ่นดินไทย เป็นหนังสือตอบตามหนังสือของไทยที่มีไปเป็นอักษรจีนนั้น แต่พวกจีนล่ามที่เป็นท่งชื่อก็พูดกลับแก้ความเสียใหม่ว่าตราที่ไทยประทับพระราชสาสน์นั้นดวงหนึ่งเพื่อสำหรับถวายแก่พระเจ้ากรุงปักกิ่งพระองค์เดียวเท่านั้นต้องใช้ดวงนี้ต่างหาก แต่ดวงที่ประทับในหนังสือลিপุตาทังแลตั้งตานั้นต้องใช้ตราดวงหนึ่งต่างหาก ฝ่ายจีนก็เชื่อเอาแต่ในหนังสือของไทยที่เป็นอักษรจีนเป็นใหญ่ หาได้สอบบัตราไม่

อนึ่งพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงปักกิ่งนั้นเป็นหนังสือตาดท่อนหนึ่งแล้วม้วนเข้าไว้ในกลักไม้ไผ่ทาสีเหลือง เขียนเป็นรูปตัวมังกร ๕ เล็บ หนังสือหอนั้นเขียนเป็นกระดาศสี่เสนประทองเป็นเม็ด ๆ ม้วน มีดุกไม้อยู่กลาง มีหยกติดท้ายไม้ดุก ๒ ข้าง แล้วมีสายรัดผูกรอบสลักทำด้วยหยกเจียรระโน มอบส่งให้ทูตานุทูตไทยไปตามการเหมือนเช่นหนังสือฝากกันตามเมืองต่าง ๆ ทั้งหลาย เช่นกันกับท้องตราบังคับไปยังหัวเมืองขึ้นของพวกจีน จีนไม่ได้ยกย่องขึ้นนับถือเป็นพระราชสาสน์สนองตอบแทนในทางไมตรีนั้นเลย

ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินไทยกับเสนาบดีในเวลานั้นไซ้ไม่รู้เหตุการณ์ห่าง ๆ ไกล ๆ ก็เข้าใจสำคัญคิดผิด ๆ ไปต่าง ๆ จึงปรึกษากันว่า พระราชสาสน์ของเราเมื่อส่งให้ทูตไทยไปนั้น ก็มีการแห่แหนมากมายหลายอย่างต่าง ๆ ก็เมื่อพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงปักกิ่งมาถึงแขวงกรุงไทยนี้แล้ว ถ้าเราจะไม่มีการรับด้วยกระบวนแห่แหนต่าง ๆ นั้น พวกจีนทั้งหลายที่อยู่ในเมืองเรา เขาก็จะมีความน้อยใจว่าเราไม่นับถือพระราชไมตรีของพระเจ้ากรุงปักกิ่ง แล้วก็จะมีความติเตียนว่าเราชาวไทยไม่ยกย่องพระเกียรติยศของพระเจ้ากรุงปักกิ่งให้เสมอกับตัวเรา เมื่อพระเจ้าแผ่นดินไทยแลท่านเสนาบดีไทยคิดพร้อมใจกันเป็นการตกลงด้วยดังนี้แล้ว จึงได้จัดขบวนแห่แหนทั้งทางบกทางเรือพร้อมมูลตามธรรมเนียมไทยไปรับพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงปักกิ่งซึ่งตอบส่งมากับทูตไทยนั้น พวกทูตไทยกับพวกจีนที่เป็นล่ามท่งชื่อใหญ่ท่งชื่อน้อย พร้อมกันก็รับเชิญพระราชสาสน์ของจีนมาเองนั้น การแห่แหนนั้นก็มิได้ดั่งการคล้ายกันกับเมื่อแห่ส่งพระราชสาสน์ของไทยไปนั้น ครั้นพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงปักกิ่งมาถึงในกรุงไทยแล้ว เมื่อแปลนั้นพวกจีนท่งชื่อที่เป็นล่ามก็กลับแปลความกลับเอาชั้วเป็นดีไปเสียหมด แปลกลับว่าเป็นทางไมตรีแก่กรุงไทย กรุง

ปักกิ่งยอมรับกรุงไทยเป็นเมืองพี่น้องกันสนิท ล่ามแปลเป็นคำของจีนตอบมา ให้สมควรกับพระราชสาส์นไทยที่ส่งไปนั้น แลหนังสือลิปดาทั้งแลหนังสือตงตก นั้นทั้ง ๒ ฉบับก็กลับแปลแก้ไขเป็นว่ามาถึงเจ้าพระยาพระคลัง ให้สมกับ หนังสือฉบับไทยของเจ้าพระยาพระคลังที่ส่งไปนั้น อันที่จริงนั้นตงตกแลลิปดา ทั้ง เขามีมาถึงพระเจ้าแผ่นดินไทยตามความในหนังสือของไทยที่เป็นฉบับ หนังสือจีนลงไปนั้น หนังสือทองคือหนังสือของกรุงปักกิ่งตั้งไทยให้เป็นเมืองขึ้น นั้น พวกล่ามก็กลับความแปลว่าเป็นหนังสือพระเจ้ากรุงปักกิ่งอวยชัยให้พรแก่ กรุงไทยทั้งสิ้น ฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามในเวลาแล้วนั้นก็เชื่อถือพวกท่งซือจีน ไม่สงสัย เพราะว่าได้เครื่องบรรณาการตอบแทนของจีนกรุงปักกิ่งมามาก มี ก่าโรมากกว่าเครื่องบรรณาการที่ส่งออกไปนั้น มีก่าโรราคาสูงขึ้นไปกว่า บรรณาการที่ส่งไปกรุงปักกิ่งนั้นหลายสิบชั่ง ฝ่ายเสนาบดีในเวลานั้นก็พลอย นิยมไปสิ้นไม่ขัดขวาง เพราะว่าได้ของตอบแทนแก่พวกจีนล่ามท่งซือ นั้นบ้าง เล็กน้อย แลพวกทูตานุทูตไทยไปครั้งแรกนั้น พระเจ้ากรุงปักกิ่งโปรดยอมให้ เรือสำเภาไทยไปค้าขายที่เมืองกวางตุ้งแห่งเดียวแต่ปีละ ๒ ลำเท่านั้น แล้ว พระเจ้ากรุงปักกิ่งโปรดให้ตงตกเจ้าเมืองกวางตุ้งจัดที่แห่งหนึ่งให้แก่ไทย พระ เจ้ากรุงปักกิ่งโปรดพระราชทานที่แผ่นดินแห่งหนึ่ง ที่เมืองกวางตุ้งนั้นเรียกว่า กงกวนเป็นที่ของไทย สำหรับทูตไทยไปจะได้พักอาศัย จัดซื้อของต่าง ๆ ตาม ประสงค์ แล้วได้ตีกใหญ่ ๔ หลังเป็นที่พัก ครั้นปีที่ ๒ จวนปีก้อง ฝ่ายตงตกเจ้า เมืองกวางตุ้งมีหนังสือมาถึงกรุงไทยใจความว่า ในปีหน้าให้พระเจ้ากรุงไทย แต่งขุนนางไปก้องกรุงปักกิ่ง คำว่าก้องนั้นคือว่าอ่อนน้อม ครั้นพวกจีนท่งซือ ล่ามก็กลับแปลคำก้องกลับเสียว่า เป็นเจริญทางพระราชไมตรี ล่ามกลับแปล ความว่าพระเจ้ากรุงปักกิ่งมีความระลึกถึงทางพระราชไมตรีกรุงไทย ๓ ปีให้ ไทยไปเฝ้าครั้งหนึ่งอย่าให้ขาด ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินไทยในเวลาล่วงแล้วนั้นคิด เพลิดเพลินเกินนักด้วยว่าการค้าขายสำเภามีก่าโรมากมาย แลส่งเครื่อง บรรณาการไปครั้งหนึ่งครั้งใดก็มีก่าโรมากกว่าบรรณาการของที่ส่งไป แล้ว พวกทูตานุทูตไทยที่ออกไปเมืองจีนก็ได้เบียดเบียนแต่หัวเมืองจีนต่าง ๆ นั้น ๆ ก็จัดซื้อของที่ตี ๆ ประหลาด ๆ เอามาเป็นของถวายพระเจ้าแผ่นดินไทย แล้ว กำนัลเสนาบดีไทย ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินไทยในเวลาล่วงแล้วนั้นไม่มีความ

กระดากกระเดื่องว่าพวกจีนล่อลวงให้เสียศ จินสั่งให้ไปก้องเมื่อไรก็ไปเมื่อนั้น ถูกลวงทั้งก้องทั้งซิว ไม่มีอายุขายหน้า โง่งมงายตลอดลงมาหลายชั่วอายุคน ความโง่งเป็นไปทั้งนี้ ต้นเหตุใหญ่เพราะว่าหนังสือจिनรู้โดยยากที่สุด ไม่เหมือนหนังสือไทยแลหนังสือต่างประเทศทั้งหลายพอจะรู้ได้บ้าง ก็ไทยแท้มิใช่บุตรจิน รู้หนังสือจินก็ไม่มี ก็เมืองมงายโง่งมาหลายชั่วอายุคนแล้ว พระเจ้าแผ่นดินไทยทั้งหลายในเวลาก่อนนั้น แลเสนาบดีไทยก็โง่งมมาด้วยหลายชั่วแผ่นดินนั้น เพราะความมั่งง่าย ครั้นทูตเก่าแลลามาเก่าตายไปหมดแล้ว ได้ยินว่าคราวหนึ่งมีล้ามจिनเป็นคนซื้อแปลความตามฉบับหนังสือจินที่จริง แจ้งความจริงให้ท่านเสนาบดีฝ่ายไทยในเวลาที่ยังโง่งแล้วเป็นลำดับมานั้นให้รู้แท้แน่ว่า จินกวางตั้งดูหมิ่นดูแคลนมีหนังสือมาสั่งให้ไปก้อง คือให้ไปอ่อนน้อม ฝ่ายเสนาบดีไทยในเวลาหลังนั้นก็นำความกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงไทยในเวลาลำดับ ครั้นภายหลังพระเจ้าแผ่นดินไทยจะแต่งพระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่งอีกจึงโปรดให้จัดหาล้ามจินที่ซื้อตรง มาแปลพระราชสาส์นไทยแลหนังสือเจ้าพระยาพระคลังตามความในสำนวนไทย เขียนเป็นอักษรจिनส่งออกไปกับทูตานุทูตไทย ฝ่ายพวกจินที่เป็นท้องซื้อใหม่ ๆ นั้น ครั้นออกไปถึงเมืองกวางตั้งก็ไม่ไว้ใจ จึงเอาความไปแจ้งแก่ตงตกตามสำเนาพระราชสาส์นที่ส่งไปนั้น ฝ่ายตงตกเขาก็โกรธทูตไทย ตงตกเขาไม่รับรอง เขาไล่ขับทูตไทยกลับมาโดยการขู่เชิญว่าถ้าจะขึ้นใช้หนังสือเป็นอย่างไรใหม่จะไม่ใช้เหมือนอย่างเก่าแต่ก่อนนั้น สำเนาไทยไปมาค้าขายสืบได้ความแน่แล้ว เขาจะริบเอาไว้เสียสิ้น สำเนาเมืองจินก็จะห้ามไม่ให้ไปมาค้าขายที่เมืองไทยสืบต่อไป ครั้นพวกทูตานุทูตไทยได้ถูกเชิญดังนี้แล้ว ก็ต้องกลับมารุงไทยแจ้งความกับเสนาบดีไทยทุกประการ ฝ่ายพวกพ่อค้าสำเนาจินทั้งหลายในเมืองไทยนั้น บ้างมีญาติเคยไปมาค้าขายที่เมืองจินก็ร้องทุกข์กระสับกระส่ายขึ้นว่าขอพระเจ้าแผ่นดินได้โปรด การเป็นดังนี้

ฝ่ายเมืองไทยในเวลานั้นไม่มีทางค้าขายกับเมืองต่างประเทศ ฝ่ายทางทะเลมีแต่เมืองจินแห่งเดียวจึงยอมกันทำหนังสือไปตามเคย แต่ฝ่ายฉบับเป็นพระราชสาส์นแท้อักษรไทยนั้น ก็ยังคงเขียนเป็นอักษรไทยไปเป็นทางไมตรีอย่างเดิม หนังสือสำเนาก็ต้องแข็งใจข่มเขียนไปเป็นหนังสือจिन ข้อความนั้นก็ต้องเก็บเอาความเก่าที่ล้ามจินลอกลวงเขียนไว้แต่ก่อนนั้นเขียนไปให้เป็นที่

ชอบอัครมาลัยพวกจีนปักกิ่ง พระราชสาส์นแลหนังสือเสนาบดีจีนที่มีมาแต่เมืองปักกิ่งนั้น ครั้นมาถึงเมืองไทยแล้วก็เขียนอ่านให้ชอบหูไทย อย่างเช่นแปลมาแต่ก่อนนั้นเป็นตัวอย่างแล้ว ๆ ก็เอาออกอดกันเล่นในท้องพระโรงหลวงอ่านตามชอบใจไทยให้เพราะหูไทยเท่านั้น คนที่โง่งเงาไม่สืบรู้เท่านั้น ก็เชื่อเอาเป็นแน่แท้จริง ผู้ที่สืบรู้ก็กลั่นหัวเราะไม่ใคร่จะได้ พลอยอดดูใจไปด้วย แต่เป็นการจำเป็นต้องนั่งจับเสียดเสียดเพราะไม่รู้ที่จะทำอย่างไรได้ ธรรมเนียมนี้จึงเสียสืบมาแต่โบราณ มิใช่การใหม่ ๆ ในปัจจุบันนี้ ใคร ๆ อย่าพาโลทิกเอาไม่ได้

ว่าด้วยเรื่องเมืองจีนนี้ ว่าให้เห็นเป็นการเดิมเสียมาแต่เดิมดังนี้ ในธรรมเนียมที่แหรับพระราชสาส์น ก็ทูตจีนนั้นจะมาส่งพระราชสาส์นแก่เมืองไทยสักครั้งหนึ่งก็ไม่มีเลย ไม่ได้ยินว่าจีนมาส่งบรรณาการไทยบ้างเหมือนเช่นอย่างเมืองอื่น ๆ ยังว่าได้ยินบ้างตามเวลาสมควรไปมาหากันตามที่เหตุนั้น อากการที่ไทยไปส่งบรรณาการแก่จีนให้เสียพระเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดินไทยเวลาก่อนนั้น ความจริงเรื่องนี้ไทยจะได้ถูกรบฎกตีด้วยกองทัพเมืองจีนนั้น หามิได้เลย เป็นเหตุเพราะในเวลานั้นล่วงแล้วกว่า ๕๐๐ ปีเศษ ด้วยต้นเดิมเสียธรรมเนียมเพราะไทยถูกล่อลวง จึงเป็นธรรมเนียมเสียไปตามการเท่านั้นเอง หรือว่าไทยจะหมายพิงพาอาศัยกับจีน ให้อำนาจจีนคุ้มครองปกปักรักษาอะไรได้ ก็ไม่มีเหตุเลยสักอย่างหนึ่ง เป็นแต่ในเวลาล่วงลับไปแล้วนั้น ไทยหูลี้ญ่ตาสั้นจึงถูกล่อลวงหลอกลวงอย่างว่ามาแต่หลังนั้น จึงได้ทำให้เสียพระเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดินไทยไปต่าง ๆ รู้ว่าถูกล่อลวงแน่แล้วก็เพราะเมื่อการถลาไปเสียมากแล้ว ก็เป็นแต่ว่าตกลงแต่ดูอย่างเมืองที่ใกล้เคียงต่าง ๆ ห่างแลชิดทั้งปวงคือ เมืองมอญ เมืองพม่า เมืองลาว เชียงรุ่ง แลเมืองลาวลานช้าง เมืองหลวงพระบาง เมืองญี่ปุ่น เมืองลังกา แลเมืองแขกพราหมณ์ต่าง ๆ นั้น เมืองเหล่านี้พวกทูตไทยมีความยืนยันว่าได้พบปะทูตเมืองต่าง ๆ นี้ไปส่งบรรณาการกรุงปักกิ่งทั้งสิ้น แล้วมีอีกหลายเมืองต่าง ๆ คือเมืองที่เสียไทยเรียกว่าลิวชิวหุ้ยหุย แลเมืองไซรตอง เมืองคำตี เมืองพราหิทม ยังอีกหลายเมืองหลายชาติต่าง ๆ ทั้งนี้ ต้องไปส่งบรรณาการกรุงปักกิ่งทั้งสิ้น เมืองที่กล่าวมานี้ ได้ยินทูตไทยว่าต้องไปขอหองไปชิวกรุงปักกิ่งหมดทั้งสิ้น ก็เมืองใกล้เคียงเหล่านี้เขาทำอย่างไร ไทยก็ชื่นใจทำไปคล้าย ๆ กัน ด้วยเทศภาษาไม่ห่างกัน

ใกล้เคียงประเทศจึงต้องจำใจทำไปตามกันตั้งนั้น เพราะแต่ก่อนนั้นไทยหูลีบตาแคบ รู้จักแต่เมืองจีนเท่านั้นเอง ไม่รู้จักคบหาในประเทศต่าง ๆ ที่ห่างไกลกับนา ๆ ประเทศ แลการแห่พระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยามเมื่อเวลาไปก็ดี แลการซึ่งแห่พระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงปักกิ่งเมื่อเวลามาก็ดี การทั้งนี้ก็เป็นการที่ไทยทำไปเอง เมืองจีนแลกรุงปักกิ่งจะได้ส่งบังคับมาก็หาไม่ได้ หรือพระเจ้ากรุงปักกิ่งจะได้มีอำนาจบังคับส่งมาก็หาไม่ เมื่อพระราชสาส์นของไทยไปถึงเมืองจีนแต่ว่ายังอยู่ในมือทูตไทย ทูตไทยก็กระทำการประดัยศของไทยเอง คือประโคมเตรสังข์กลองชนะบูชาพระราชสาส์นทุกเวลา ทุกคำ ทุกเช้า แลกลางวันด้วย คือแสดงพระเกียรติยศให้ปรากฏแก่ชาวจีนทั้งหลาย ก็เมื่อทูตไทยได้ส่งมอบพระราชสาส์นไทยให้แก่เจ้าพนักงานจีน ๆ รับไปนั้น พวกจีนเขาก็หามไปทั้งบุษบกที่รับพระราชสาส์นไทยนั้น เครื่องราชบรรณาการเหล่านั้นจีนก็บรรทุกต่างหรือเกวียนไปตามลำดับทางบก รอนแรมไปตามหัวเมืองทั้งหลายจนตราบเท้าถึงเมืองหลวงของจีนคือกรุงปักกิ่ง ทูตไทยทั้งหลายนั้นพวกจีนหัวเมืองก็รับขึ้นเกี้ยวขึ้นแคร่ หามต่อแตรโตรงเตงไปตามทางใหญ่จีนรับส่งกันต่อ ๆ ไปตามหัวเมืองต่าง ๆ จนถึงกรุงปักกิ่ง แลการที่พวกจีนรับพระราชสาส์นแลทูตานุทูตไทยไปตามทางนั้น จีนเหล่านั้นคิดเอาค่าจ้างรับส่งทูตไทยเป็นการรายทางตามหัวเมืองต่าง ๆ แต่ค่าจ้างทั้งนี้พระเจ้ากรุงปักกิ่งโปรดเสียใช้ให้แทนทูตไทย เพราะจะไว้เกียรติยศแก่ไทย จึงสู้ขาดทุนมากมาย เพราะการเสียค่าจ้างรับส่งทูตไทยนั้น แต่การซึ่งแห่แหนธรรมเนียมรับพระราชสาส์นต่างประเทศซึ่งมีเป็นธรรมเนียมสำหรับบ้านเมืองนั้น จีนกรุงปักกิ่งไม่ได้แต่งการขบวนแห่ให้รับพระราชสาส์นของไทยเลย เป็นแต่รับส่งไปมาโดยการไม่มีแห่แหนเหมือนกับเช่นพ่อค้าขนสินค้าไปมาตามทางนั้นหรือกลางคราวพระเจ้ากรุงปักกิ่งมีหนังสือรับส่งลงมา ให้ตั้งตักเจ้าเมืองกวางตั้งรับทูตไทยไว้ แต่ที่เมืองกวางตั้งนั่นเอง ด้วยที่เมืองปักกิ่งเกิดเหตุร้ายจลาจลขึ้นในเมือง หรือมีกิจอย่างหนึ่งอย่างใดที่ไม่ควรจะรับทูตไทยได้ในครั้งนั้น ลางที่พระเจ้ากรุงปักกิ่งไม่สบายพระทัยด้วยอาการต่าง ๆ ดังนี้มีขึ้นในกรุงปักกิ่งแล้ว พระเจ้ากรุงปักกิ่งก็ไม่ยอมรับทูตไทยให้ขึ้นไปกรุงปักกิ่งก็มีบ้างบางครั้งบางคราว ถ้าครั้งใดคราวใดไม่ยอมรับทูตไทยตั้งนั้นแล้ว พระเจ้ากรุงปักกิ่งก็มีหนังสือรับ

สั่งลงมาถึงเมืองกวางตุ้ง รับสั่งบังคับให้ตั้งตักเจ้าเมืองกวางตุ้งรับเครื่องมงคล
ราชบรรณาการของไทยไว้ที่เมืองกวางตุ้ง แต่ราชสาส์นไทยนั้น โปรดให้
กรมการที่เมืองกวางตุ้งรับส่งขึ้นไปให้ถึงกรุงปักกิ่งโดยเร็ว เมื่อการเป็นดังนั้น
กรมการเมืองกวางตุ้งก็รับเชิญพระราชสาส์นไทยขึ้นผูกไว้บนหลังม้าเร็ว
บังคับให้จิ้งพวกม้าเร็วรับพระราชสาส์นไทยเดินส่งกันต่อ ๆ ขึ้นไปเป็นลำดับ
ตามหัวเมืองของจีนจนถึงกรุงปักกิ่ง แต่บุษบกหรือพานทองที่รองรับพระราช
สาส์นนั่นก็ตกอยู่ที่เมืองกวางตุ้งนั่นเอง พวกทูตานุทูตไทยก็ต้องรออยู่ที่เมือง
กวางตุ้ง คอยฟังกระแสรับสั่งพระเจ้ากรุงปักกิ่งจะโปรดประการใด เมื่อพระ
ราชสาส์นไทยที่พวกเจ้าพนักงานจีนรับเชิญไปสถิตย์อยู่บนหลังม้านั้นติดอยู่กับ
อานม้า ก็ไม่มีการประคองแต่รังชกอลงชนะอะไร พระราชสาส์นเสด็จไป
องค์เดียวน่าเปลี่ยวใจ ไม่มียศ พวกทูตไทยก็ไม่ได้ไปสำแดงกับจีนปักกิ่ง ครั้น
การเป็นลำดับเวลานั้นไม่ช้า พวกจีนพนักงานจีนม้าเร็วก็นำพระราชสาส์น
ตอบมาแต่กรุงปักกิ่ง หนึ่งพระราชสาส์นกรุงปักกิ่งนั้นม้วนอยู่ในกระบอกไม้ไผ่
ทาสีเหลืองผูกมาหลังม้าของพวกจีนม้าเร็วมาถึงเมืองกวางตุ้งแล้ว ตั้งตัก
เจ้าเมืองกวางตุ้งเขาก็เรียกพวกทูตไทยมาที่เรือนบ้านเจ้าเมือง เขาจึงมอบพระ
ราชสาส์นตอบของพระเจ้ากรุงปักกิ่งส่งให้แก่ทูตไทยเท่านั้นเอง ไม่มีการแห่
แห่นรับส่งพระราชสาส์นอะไรเลย หรือการเคารพรับส่งพระราชสาส์นนั่นก็ไม่
มีเลยแต่สักอย่างหนึ่ง การแห่แห่นรับส่งพระราชสาส์นนั่นไทยทำเอิกเกริกไป
เอง ไทยทำการเคารพนับถือจีนข้างเดียว จีนไม่เคารพนับถือตอบแทนบ้างเลย
จีนรับเอาเปล่า ๆ แลส่งให้ง่าย ๆ ไม่มีการเคารพนับถือไทยเลย ไทยมีแห่งส่ง
พระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่งนั้น มีการแห่แต่ที่กรุงสยามนั้นแล้ว ยังมีหน้าขำมี
การประคองต่าง ๆ ไปตามทางเรือ มีแห่ด้วยเมื่อขึ้นบกนั้น ที่เมืองจีน ไทยอยาก
อวดยศแก่จีน ก็ทำตามใจไทยเอง จีนไม่นำพาเอาใจใส่ในการรับพระราชสาส์น
ของไทยนั้น ในเวลาตอนที่ล่วงไปแล้วนั้น ไทยหูตึงตามัวจึงเสียยศเพราะการ
เป็นดังนั้น สำแดงด้วยเรื่องส่งแล้วรับพระราชสาส์นไปมาที่เมืองจีนกรุงปักกิ่งนั้น
สิ้นข้อความแต่เท่านี้

ว่าด้วยการพระราชสาส์นที่ไปมาโดยเมืองต่าง ๆ มีเป็นครั้งเป็นคราว ไม่มี
เป็นนิจเสมอเหมือนเช่นพระราชสาส์นส่งไปกรุงปักกิ่งประเทศจีนที่กล่าวมา

แต่หลังนั้น หรือว่าเมืองใกล้เคียงเนื่องแนวแถวเดียวไปมาถึงกันแลกันตาม
สมควร ครั้งหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง ครั้งหนึ่งเป็นอย่างอื่น ตามเหตุการณ์ที่เป็นไปโดย
เวลาควรกับเหตุนั้น ๆ คือว่าแต่เดิมเมื่อครั้งเมืองหลวงพระบางยังเป็นเอกราช
ธานีใหญ่ในเวลาโน้นนั้น หรือเมืองลานช้าง คือเวียงจันทร์ก็เป็นเอกราชใหญ่
ในฝ่ายทิศเหนือตะวันออกอีกตำบลหนึ่ง เมืองกำโพงคือเมืองเขมรก็เป็น
เอกราชใหญ่ตำบลหนึ่งข้างทิศใต้ เมืองหงสาวดีก็เป็นเอกราชใหญ่โต มี
อาณาจักรกว้างขวางอำนาจมากในเวลานั้น ก็เมื่อในเวลานั้นมีเรื่องเกิดเหตุ
กับเมืองทั้ง ๔ นี้เป็นครั้งเป็นคราว ถึงว่าพระราชสาส์นของไทยกับเมืองทั้ง ๔
นั้นได้ใช้ไปมาถึงกันก็มีอยู่ปรากฏอยู่เป็นหลายครั้งหลายคราว ในการไมตรี
บ้าง การศึกสงครามบ้างตามเวลา สำเนาพระราชสาส์นเก่าที่เหลือมาก็มีอยู่
บ้าง ก็เป็นแต่จดหมายใจความไว้ในพระราชพงศาวดารมีบ้างเล็กน้อย จะเอา
แน่แท้ชัดว่าเป็นฉบับเดิมไม่ได้ แต่ใจความในจดหมายเหตุนั้น พระราชสาส์น
ที่ไปมาถึงกันกับเมืองหงสาวดี โวหารทั้ง ๒ ฝ่ายใช้ว่าพี่ท่านน้องท่านตามข้าง
ไหนชนมายุมากแลชนมายน้อย แต่ยศศักดิ์ก็คงลำแดงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
เสมอกันทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่มีความหมิ่นประมาทกัน ไม่เหมือนกรุงปักกิ่งตู่ถูกไทย
ครั้งกาลล่วงมาภายหลัง กรุงหงสาวดีมีชัยชนะแก่กรุงศรีอยุธยาแล้ว พระเจ้า
กรุงหงสาวดีทรงตั้งพระมหาธรรมราชาเจ้าเมืองพิษณุโลกให้เป็นเจ้าแผ่นดิน
กรุงสยาม แต่บังคับให้ขึ้นอ่อนน้อมอยู่ในอำนาจกรุงหงสาวดี ครั้งนั้นพระราช
สาส์นที่มีธุระต้องใช้ไปมาถึงกันแลกันนั้นก็ยังคงใช้ว่าเป็นพระราชสาส์นของ
พระเจ้าแผ่นดินถึงกันแลกันทั้ง ๒ ฝ่ายเสมออยู่ ไม่ลดหย่อนยศซึ่งกันแลกัน แต่
ฝ่ายไทยว่าเป็นการอ่อนน้อม ข้างฝ่ายกรุงหงสาวดีว่ายกตัวสูงศักดิ์โตใหญ่ไป
ถึงกระนั้นก็ยังคงเป็นพระราชสาส์นออกพระนามว่าพระราชสาส์นพระเจ้า
แผ่นดินนั้น ๆ ทั้ง ๒ ฝ่าย ครั้นภายหลังเมื่อเวลาล่วงแล้วต่อมา พระเจ้ากรุง
หงสาวดีมีอำนาจใหญ่นั้นล่วงลับพระชนมายุ ฝ่ายไทยกลับแข็งเมืองกระด้าง
กระเดื่องไป ไม่มีความอ่อนน้อมยอมขึ้นอยู่ในอำนาจกรุงหงสาวดีแต่ก่อน
กลับมีการศึกสงครามกันต่อเนื่องไปอีก ในระหว่างนั้นไทยแลมอญได้เขียน
หนังสือไปแฉวนไปทิ้งให้กันในหว่างศึกสงครามทั้ง ๒ ฝ่าย สำนวนไทยใช้ว่าพี่
ท่านน้องท่านใช้ดังอย่างเก่า แต่สำนวนกรุงหงสาวดีนั้นว่าสูงศักดิ์เกินไปแต่ยัง

คงเป็นพระราชสาส์นพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่ได้ดูถูกดูแคลน เหมือนอย่าง
เจ๊กปักกิ่งดูถูกไทยว่าต่ำกว่าจีนปักกิ่งดังกล่าวมานั้น

แต่ฝ่ายเขมรนั้นเมื่อเวลาเป็นใหญ่แท้ ก็มีแต่การศึกสงครามกับไทยไม่
หยุดหย่อน พระราชสาส์นไปมาถึงกันในระหว่างศึกนั้นจะมีความว่ากันเป็น
ประการใดก็ไม่ทราบเพราะไม่ได้เห็นจดหมายใจความต้นฉบับ ครั้นภายหลัง
เวลาสงบไปแล้ว ฝ่ายไทยได้ไปครอบงำทำอำนาจให้เขมรพ่ายแพ้แก่ไทยแล้ว
แล้วเขมรกลับกระด้างกระเดื่องแข็งเมืองขึ้นอีกเป็นหลายครั้ง ไทยต้องไปปราบ
ปรามอีกทุกครั้งทุกที ภายหลังอีกนั้นเขมรกลับกระด้างกระเดื่องกับไทยอีกเล่า
เมื่อทัพหงสาวดีมีมาติดกรุงไทยอีกครั้งใดคราวใด เขมรก็มาซ้ำเติมไทยทุกครั้ง
ตามเวลาที่เป็นเหตุใหญ่กับมอญพม่า ครั้นไทยวายศึกสงครามกับหงสาวดี
กรุงไทยสงบอยู่ ฝ่ายเขมรก็มาอ่อนน้อมกับไทย ดังนี้เป็นหลายหนหลายครั้ง
ครั้นภายหลังพระเจ้ากรุงกัมพูชาคือเมืองเขมรนั้นแต่งให้ทูตเข้ามาขอทำ
ความสัญญาเป็นทางพระราชไมตรีกับไทยว่าจะไม่ทำร้ายแก่กัน ถ้ามีการศึก
มาติดเมืองแล้วจะต้องช่วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย เป็นเมืองไมตรีกัน แล้วขอแบ่งปันเขต
แดนลงเป็นเด็ดขาด ครั้นไทยยอมพร้อมกันกับเขมรทำสัญญาเสร็จแล้วไม่ช้า
ไม่นาน ฝ่ายกรุงหงสาวดียกกองทัพมาทำศึกกับกรุงศรีอยุธยาอีก พระเจ้า
แผ่นดินเขมรโปรดให้พระอนุชาธิราชอุปราชยกทัพเข้ามาช่วยฝ่ายไทยใน
ราชการศึกหงสาวดีนั้น อุปราชเขมรมาถึงถวายบังคม แต่พระเจ้าแผ่นดิน
พระองค์ใหญ่ฝ่ายไทยเท่านั้น ไม่ได้คำนับพระเจ้าแผ่นดินที่ ๒ หรือพระเจ้าแผ่นดิน
ที่ ๓ อุปราชเขมรยกตัวตีเสมอกับพระเจ้าแผ่นดิน ๒-๓ ซึ่งเป็นพระราชโอรส
ของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหญ่ไทยในเวลานั้น ฝ่ายพระราชบุตรทั้ง ๒ องค์
ก็มีความขุ่นเคืองพระทัยจึงได้สั่งแดงอาการให้อุปราชเขมรรู้ว่าดูหมิ่น อุปราช
เขมรก็มีความพิโรธในใจ แต่ในเมืองไทยนี้ไม่ว่าประการใด ครั้นกลับไปกรุง
กัมพูชานั้น จึงกราบทูลยุยงพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาพระองค์ใหญ่ให้ทำลาย
ล้างทางพระราชไมตรีกับไทยเสีย ครั้นปีใหม่รู้ว่าไทยมีการศึกกับกรุงหงสาวดี
อีก ฝ่ายเขมรก็ยกทัพมาตีบ้านเมืองปลายเขตแดนของไทยที่อยู่ใกล้กับเขต
แดนเขมรนั้น ฝ่ายไทยครั้งสงบการศึกหงสาวดีแล้วรู้ว่าเขมรขาดความสัตย์
จึงได้โอกาสยกทัพไปปราบปรามเมืองเขมรครั้งนี้นั้น เขมรยับเยินมากจนเขมร

ตั้งตัวขึ้นตีเสมอไม่ได้ ตั้งแต่ครั้งนั้นมาเขมรยับเยินมาก ครั้นภายหลังเขมรมีใจเป็นแต่แปรไปปรวนมา เมื่อขุนเคืองข้างไทยก็ไปพึ่งญวน เมื่อขุนเคืองข้างญวนก็มาพึ่งไทย หรือกลางที่ขุนเคืองกันขึ้นเอง ฝ่ายไหนใกล้ข้างไทยก็ไปพึ่งไทย ฝ่ายไหนใกล้ญวนก็ไปพึ่งญวน การเป็นแต่เช่นนี้มาจนสิ้นแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น ในระหว่างนั้นได้เห็นหนังสือฉบับเก่า ๆ ก็ยังคงเป็นพระราชสาส์นพระเจ้าแผ่นดินต่อพระเจ้าแผ่นดินถึงกันอยู่ ไม่ได้ลดยศศักดิ์กันเช่นเงินกรุงปักกิ่ง ในเวลานั้นเขมรว่าในพระราชสาส์นพูดตกต่ำอ่อนน้อม ฝ่ายไทยในขณะนั้นมีแต่สำนวนยกตัวเป็นใหญ่เพราะมีอำนาจแท้ในเวลานั้น

อนึ่งเมืองเวียงจันทร์นั้น หรือหลวงพระบางทั้ง ๒ นคร แต่ก่อนเขาก็ไม่ได้ขึ้นแก่ไทย เขาก็เป็นเอกราชใหญ่ ดูที่เหมือนเขาจะรู้ตัวว่าเป็นเมืองมีอำนาจน้อย ถึงเขาจะมีพระราชสาส์นไปมาถึงไทย ก็มีแต่ว่าอ่อนน้อมตกต่ำแก่ไทยไม่กระด้างกระเดื่อง ฝ่ายไทยก็มีพระราชสาส์นไปถึงเขาอยู่เนือง ๆ ก็เป็นแต่คำปราศรัยไม่ให้ขัดเคืองเลย ยกย่องพระเกียรติยศของลาวไว้ให้เสมอกัน ไม่ดูถูกดูหมิ่นเหมือนเงินปักกิ่ง

ครั้นภายหลังกรุงหงสาวดีเสียแก่พม่า พระเจ้ากรุงอังวะแต่งพระราชสาส์นโปรดให้ทูตานุทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีแก่กรุงไทย พระราชสาส์นของพม่าเขาก็ยกย่องไทยให้เสมอกับเขา เขาไม่ได้หมิ่นเลยดังเช่นเงินปักกิ่งนั้น แต่ทูตพม่าที่มานั้นมันกระด้างกระเดื่อง ก่อความให้ขุนเคืองจนขาดทางพระราชไมตรีไปด้วยเหตุต่าง ๆ นั้น เพราะว่าทูตพม่ากลางที่ก็ไม่กินของที่เลี้ยงบ้าง กลางที่ไม่อ่อนน้อมกับท่านเสนาบดีไทยบ้าง เป็นเหตุดังนี้เนือง ๆ ว่ามาทั้งนี้ด้วยธรรมเนียมพระราชสาส์นไปมาที่เมืองใกล้เคียงกันตามสมควร แต่พระราชสาส์นที่ส่งไปส่งมานั้น กลางที่ไม่มีเหตุร้ายแรงก็มีแห่งบ้าง ถ้ามีเหตุเกิดด้วยอาการไม่สมควร แล้วก็ไม่มีแห่งเป็นแต่ส่งไปกับทูตนั้น ว่าถึงกาลก่อนซึ่งพระราชสาส์นกรุงศรีอยุธยาเท่านั้นได้ส่งไปมากับเมืองใกล้เคียงนั้นเป็นเหตุอย่างไรก็ตามแล้ว ลำดับนี้จะว่าด้วยธรรมเนียมกรุงศรีอยุธยาส่งพระราชสาส์นไปมากับเมืองไกล ๆ ห่างก็มีบ้าง คือได้ส่งแลรับพระราชสาส์นกับเมืองวิไลนคาก็มีบ้างหลายครั้งแล้ว กับเมืองฝรั่งเศสก็มีบ้าง กับเมืองละบาเนียก็มีบ้าง ได้รับสมณอักษรสาส์นของโป๊ปก็มีบ้าง จนภายหลังเมื่อจวนจะเลิกร่าง

แผ่นดินกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น ได้รับแลส่งพระราชสาส์นกับพระเจ้าดังกาทวีป ทรงพระนามว่าพระเจ้ากิติศิริ ครองเมืองกันติ เป็นเมืองหลวงแห่งเกาะลังกา ทวีป ก็การรับแลส่งพระราชสาส์นกับเมืองไกลห่างอย่างว่ามานั้นนั้น ได้จารึกอักษรลงในแผ่นพระสุพรรณบัตรเป็นพระราชสาส์นแผ่นทองคำทั้งสิ้น เมื่อได้รับพระราชสาส์นตอบของพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศทั้งหลายนั้น ก็ยังคงเป็นพระราชสาส์นพระเจ้าแผ่นดิน ๒ ฝ่าย แลมีແ່ແหนส่งรับทั้ง ๒ ฝ่ายเสมอกัน แล้วบางครั้งบางคราวก็มีทูตไปมาส่งพระราชสาส์นตอบกันตามเวลาควร นั้นบ้าง ไม่เหมือนจีนอย่างกรุงปักกิ่งดูหมิ่นไทย ไม่รับไทยไว้เป็นไมตรี การทั้งนี้ต้นเหตุใหญ่เพราะไทยถูกหลอกลวง จึงเสียพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดินไทยตลอดลงมาถึงกรุงเทพมหานครนี้ ครั้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบการนี้แล้วก็กลับพระทัยหาได้ไปส่งบรรณาการแก่กรุงปักกิ่งอีกไม่

ที่มา : ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ (ฉบับ ๒๐๐ ปีพระเจ้ากรุงสยาม), ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ (กรุงเทพ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และ มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, ๒๕๔๗) หน้า 531-543 ประกาศฉบับที่ ๓๐๔ (ประกาศเรื่อง ราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี)

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าฮ้างอง กรุงปักกิ่ง จำเริญทางพระราชไมตรีมายัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ฉบับ พ.ศ. 2394 พ.ศ. 2395 และพ.ศ. 2396)

สำเนาแปล

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าฮ้างอง กรุงปักกิ่ง จ.ศ. 1213
(พ.ศ. 2394)

ณ วันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 3 ปีกุนตรีศก เจ้าคุณผู้ช่วยราชการในกรมท่า 1
พระยาโชติกราชเศรษฐี 1 พระศิริสมบัติ 1 ขุนทองสี้อ 1 หมื่นวิเสศ 1 ขุน
สารเสริฐ 1 ขุนมหาสิทธิโวหาร 1 นายแก้วราชทูตจิ้มก้อง 1 นายแย้มราชทูต
เยี่ยมศพ 1 จินยูนทองสี้อน้อย 1 ขุนทองสมทุท 1 พร้อมกัน ณ หอพระมณฑเียร
ธรรม พระยาไกรโกษา พระศิริสมบัติ จินชีวจ่าย แปลพระราชสาส์นพระเจ้า
ฮ้างอง กรุงปักกิ่ง ออกเป็นคำไทย ในพระราชสาส์นนั้ว่า

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าฮ้างอง จำเริญทางพระราชไมตรี มายัง
สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาแต่เป็ง ด้วยจงตักหม้อเมืองกวางตั้ง
บอกขึ้นไปว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาสืบสกุลวงศ์ได้เป็นเจ้า
แผ่นดินขึ้นใหม่ ให้ราชทูต อุปทูต ตริทูต เชิญพระราชสาส์น 5 ฉบับ กับเครื่อง
ราชบรรณาการออกมาจำเริญทางพระราชไมตรีนั้น สมเด็จพระเจ้าฮ้างองมี
น้ำพระทัยยินดีในสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยา ขอบน้ำพระทัย
ยิ่งนัก ซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาพระองค์ใหม่เห็นแก่ทาง
พระราชไมตรีพระมหากษัตริย์แผ่นดินที่ล่วงไปแล้วแต่ก่อน จำทูลพระราช
สาส์นเชิญเครื่องราชบรรณาการออกมาจำเริญทางพระราชไมตรี อุตสาหมา
ทางทะเลไกลกันดารได้ความลำบากยิ่งนัก สมเด็จพระเจ้าฮ้างองมีน้ำพระทัย
รักใคร่ควรจะสรรเสริญสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครเป็นอันมาก แลบรรดา
เมืองซึ่งไปจิ้มก้องกรุงปักกิ่งได้ให้ทูตเชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราช
บรรณาการไปเยี่ยมพระศพนั้นอย่างธรรมเนียม ก็หาได้ให้ทูตคุมสิ่งของขึ้นไป

ให้หัวพระศพไม่ เมื่อ ณ วันปัจฉิมศกเยียมหวดเจ้าเมืองญวน ให้ทูตานุทูตส่งของขึ้นไปให้หัวพระศพพระเจ้าเตากวาง กับศพของไทยฮอง นั้นไปไม่ทัน ด้วยพระศพของไทยฮองฝังเสียที่สันหลงแต่ ณ วันเดือน 5 ปีจอโทศก พระศพสมเด็จพระเจ้าเตากวางก็ฝังเสียแต่ ณ วันเดือน 11 ปีจอโทศก ทูตเมืองญวนแลทูตเมืองอื่นไปให้หัวพระศพก็ไม่ทันแล้ว อย่างให้ทูตทั้งปวงส่งสิ่งของให้หัวพระศพแลของทรงยินดีขึ้นไปเลย บัดนี้สมเด็จพระเจ้ากรุงพระองค์ใหม่มีน้ำพระทัยให้ทูตานุทูตคุมสิ่งของขึ้นไปให้หัวพระศพก็ไม่ทันเหมือนกัน สมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองมีน้ำพระทัยรักใคร่ในเมืองทั้งปวงที่เป็นไมตรีเสมอกันทั้งสิ้น แลสิ่งของเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงมหานครศรีอยุธยาพระองค์ใหม่ให้ทูตคุมออกไปทรงยินดีนั้น ก็ได้ให้จงดักหม้อเมืองกวางตั้งมอบสิ่งของเครื่องบรรณาการให้กับทูตคุมเข้ามาแล้ว ให้สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยา รู้ว่าน้ำพระทัยสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง ว่ารักใคร่ในทางพระราชไมตรี สมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาเป็นความจริง

พระราชสาส์นมา ณ วันแรม 3 ค่ำเดือน 12 ปีกุนตริศก ศักราชอ้ายฮองปีหนึ่ง ปิดตรามา 2 ดวง

พระชันษาพระเจ้าอ้ายฮอง 21 ปี ตราเจ้าอ้ายฮอง กว้างยาว 5 นิ้ว ในดวงตราตวนยี่

มีรับสั่ง สมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองกรุงปักกิ่งประกาศให้รู้ทั่วกัน ว่าด้วยประเพณีพระมหากษัตริย์สืบมาแต่ก่อนๆ ได้ราชสมบัติแล้ว ต้องตั้งพระอัครมเหสีเป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศงดงามไปแก่นานาประเทศ เปรียบสะเหมือนหนึ่งมีฟ้าแล้วก็ต้องมีแผ่นดิน มีพระอาทิตย์แล้วก็ต้องมีพระจันทร์เป็นคู่กันประกอบไปด้วยรัสมิ่รุ่งเรือง ทั้งกลางวันแลกลางคืน ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่มีพระอัครมเหสีแล้ว เปรียบเหมือนมีแต่พระอาทิตย์ไม่มีพระจันทร์ไม่ พระมหากษัตริย์แต่ก่อนๆ นั้น ก็เกิดนางสำหรับบุญ ที่มีรูปศรีลักษณ์บริบูรณ์พร้อม จึงเอามาตั้งเป็นพระอัครมเหสี สำหรับจะได้สำเร็จราชกิจฝ่ายใน และพระอัครมเหสีเดิมของพระเจ้าอ้ายฮองคนนี้ก็เป็นคนเกิดสำหรับบุญเซตต์ชื่อเขกตัดเป็นคนมีชื่อเสียงแล้วมีรูปศิริบริบูรณ์ ต้องลักษณะสมควรที่จะยกขึ้นเป็นพระอัครมเหสี เป็นคนมีความจะเคารพต่อผู้ใหญ่ แล้วก็ได้ปรนนิบัติห้องทนายฮอง

แลสมเด็จพระเจ้าตากวางมาแต่ก่อน มีปัญญาอาชาลัยสุภาพชื่อสัตย์
สุจริตจะตงแตงนุ่งหมแลทำการสิ่งใดก็รู้จักประมาณการพอสมควร ยังหาไม่มีชื่อ
เสียงเป็นเกียรติยศไม่ จึงปรึกษาเสนาบดีผู้ใหญ่เห็นพร้อมกันว่าสมควรที่จะ
ยกขึ้นเป็นพระอัครมเหสี ขอบอยู่แล้ว จึงกำหนดฤกษ์ตั้งการพิธีแต่ ณ วันแรม
12 ค่ำ เดือน 12 ปีจอโทศก กระทำวงสรวงเทพยดาแลพระมหากษัตริย์ที่ลวง
ไปแล้วแต่ก่อน ให้จารึกพระนามชื่อเฮาเตก ฮองฮอไว้ในหอหลวงตามอย่าง
ธรรมเนียมสืบมา ให้หัวเมืองทั้งปวงรู้ทั่วกัน ว่าได้ตั้งเป็นอัครมเหสีแล้ว ให้มี
ความเจริญปรากฏไปได้พันปี รับสั่งประกาศ มา ณ วันแรม 13 ค่ำ เดือน 12
ปีจอโทศก เดากวาง 30 ปี ๔

สำเนาแปล

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง กรุงปักกิ่ง จ.ศ. 1214 (พ.ศ. 2395)

ณ วันจันทร์ ขึ้น 10 ค่ำ เดือนยี่ ปีชวดจัตวาศกได้แก่พระราชสาส์น
สมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองกรุงปักกิ่งขึ้นมาแปล ณ หอพระมณเฑียรธรรม พระยา
มหาโกษา 1 พระยาโชติกราชเศรษฐี 1 พระยามณเฑียรบาล 1 พระยาไกร
โกษา 1 พระยาศุุทธิโกษา 1 พระยาเกษตรรักษา 1 พระยาเพชดา 1 พระ
วิสุทธิวารี 1 หลวงท่งสาคร 1 หลวงสวัสดิอุดม 1 หลวงท่งนที 1 ขุนสาร
ประเสริฐ 1 ขุนท่งสือ 1 ขุนท่งสมุท 1 หมื่นวิเศษอักษร นายเวรกรมท่า 1
รวม 15 คน พร้อมกันกำกับให้หลวงสุนทรวานิช จีนค้อเสียน ล่ามแปลพระ
ราชสาส์นออกเป็นคำไทยได้ความว่า

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง ประกาศมายังสมเด็จพระเจ้า
กรุงมหานครศรีอยุธยา ด้วยสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองมีคารวะนับถือในพระญาติ
วงศ์วงศ์ทั้งปวง แลมีกตัญญูรู้พระเดชพระคุณในพระมหากษัตริย์ แล
ห้องให้ฮ้อที่ลวงลับไปแล้วทุกๆ พระองค์ ถึงกำหนดฤกษ์ได้จัดเครื่อง
สักการบูชาไปไหว้ค้ำนับตามราชประเพณีมิได้ขาด ด้วยสมเด็จพระเจ้า
ตากวางทนต์บำรุงแผ่นดินพระญาติวงศ์อาณาประชาราษฎร์ได้อยู่เย็น
เป็นสุข เหมือนเมื่อครั้งแผ่นดินพระเจ้าเหิงยวเต้ พระเจ้าซุ่นเต้ ซึ่งได้ครองราช

สมบัติ ณ กรุงปักกิ่งนั้น ตั้งแต่พระเจ้าตากทรงได้ครองสิริราชสมบัติ ก็มีพระ
หฤทัยอุสาหมิได้เห็นกับเหนื่อยยากในราชการแผ่นดิน มีพระเกียรติยศปกแผ่
ไปทั่วทั้งแผ่นดินกรุงปักกิ่ง ตาด รุ่งเรืองสว่างไปทั้ง 8 ทิศ แลเข้าบ๊อกเส็ง เข้า
สิ้นเส็ง เข้าจวนเสง ฮองฮอ พระมหาเสสีสมเด็จพระเจ้าตากทรงนั้น มีบุญแล
มีสติปัญญาเป็นอันมาก แล้วจะประพฤติในราชการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็อยู่ในคำสั่ง
สอนผู้ใหญ่ มิให้ผิดด้วยประเพณีอย่างธรรมเนียมแต่ก่อน ณ วันขึ้น 7 ค่ำ เดือน
5 อ้าฮอง 2 ปีชวดจัตวาศกพร้อมด้วยพระญาติวงศ์ เสนาบดีฝ่ายทหาร
ฝ่ายพลเรือน ได้ตั้งพระนามสมเด็จพระเจ้าตากทรงขึ้นว่า ชวนจ๋องเข้าเกียน
ฮู่ฮุนลิปตองเกเจ็งจี่ปุ่นเซงบู๊ ตี้ย๋องยี่นลู่ เคียมซิ่นเข้าปิ่นเสงฮ่องเต้ แลเฮาบ๊อก
เสงฮ่องฮอพระมเหสีที่หนึ่งนั้น ตั้งให้เป็นเฮาบ๊อกฮุนฮอ จองฮ็อกทวนเสง ฮู่เกียน
ฮู่เซ็งเสงฮ่องฮอ แลเฮาสิ้นเสงฮ่องฮอ พระมเหสีที่สองนั้น ตั้งเป็น เฮาสิ้นมินฮ็อก
เตียกฮุนโฮ่ว ฮี้เกียนฮี้เซงเสงฮ่องฮอ และเฮาจ้วนเสงฮ่องฮอ พระมเหสีที่สาม
นั้นตั้งเป็นเฮาจ้วนจู่แก๊งควนหยินทวนคัก ฮู่เกียนต็อกเซ็งเสงฮ่องฮอ สมเด็จพระ
เด็จพระเจ้าตากทรงกับพระมเหสีทั้งสาม เสด็จครองราชสมบัติอยู่เย็นเป็นสุข
ได้ 30 ปี จึงได้รวมพระนามจารึกพร้อมกันแล้วเชิญพระนามเข้าไว้ในหอไทเบียว
สำหรับไว้พระนามพระมหากษัตริย์ตามราชประเพณีแต่ก่อน พระนามจะได้อยู่
ยั้งยืนหมื่นปีแสนปี เหมือนอย่างหยกไม่รู้จักทำลาย ราษฎรจะได้เห็นพระเดช
พระคุณที่ปกครองแผ่นดินมาอยู่เย็นเป็นสุขสืบไป จึงได้ทรงประกอบกรฤศ
ที่ได้จารึกพระนามแลขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน ซึ่งได้เป็นขุนนางมา
แต่ก่อน ก็ได้โปรดให้เลื่อนที่ขึ้นตามตำแหน่งบ้าง พระราชทานเพิ่มเครื่อง
บรรดาศักดิ์ให้บ้าง แลขุนนางในกรุงปักกิ่ง แลหัวเมืองซึ่งโปรดให้ไปเป็นผู้ช่วย
ราชการอยู่แต่ก่อนยังมีได้ตั้งให้เป็นที่ขุนนาง ก็โปรดให้ตั้งขึ้นเป็นที่ขุนนางตาม
ตำแหน่ง อนึ่งก็องเสงก้าเสงที่จะไปไล่หนังสือนั้น ให้ขุนนางผู้ใหญ่เอามาไล่
หนังสือเสียก่อนให้รู้ว่าควรจะได้ที่ขุนนางตำแหน่งใดให้แน่นอนแล้ว จึงให้ส่งขึ้น
ไปให้ลิบูตั้งตามตำแหน่งที่ แลผู้ซึ่งต้องไล่หนังสือนั้นยังไม่ถึงที่ชั่วจ่ากุหยิน
เห็นว่าเป็นคนมีความเพียรมากอยู่ ก็โปรดให้เป็นที่ชั่วจ่ากุหยิน แลก็องเสง
ก้าเสง ผู้ต้องไล่หนังสือที่หัวเมืองได้แล้ว แต่อย่างธรรมเนียมต้องขึ้นไปพักเรียน
หนังสืออยู่ที่กรุงปักกิ่ง เดือนหนึ่งจึงจะได้ไล่หนังสือ ก็โปรดไม่ตองให้ไปพักอยู่

เรียนหนังสือเหมือนแต่ก่อนไปถึงก็ให้ได้ไลหนังสือทีเดียว แลไพร่หลวงที่มีอายุได้ 70 ปีขึ้นไป มีบุตรชายสองคนแล้ว ก็ยกเอาบุตรไว้เป็นไพร่หลวงคนหนึ่งโปรดพระราชทานให้อยู่เลี้ยงบิดา มิได้ใช้ราชการคนหนึ่ง แลราษฎรหัวเมืองใดที่ไม่มีญาติพี่น้องตายลงไม่มีเงินทองจะฝังศพก็โปรดให้เจ้าเมืองกรมการจัดแจงหาแผ่นดินที่ว่างไม่มีเจ้าของทำที่ฝังศพ อย่าให้ศพทิ้งอุจาดอยู่ได้ แลการกุศลทั้งนี้ให้ได้แก่สมเด็จพระเจ้าตากดวงแลฮ่องฮ่อให้จำเริญพระเกียรติยศปรากฏสืบไป แล้วจะได้เป็นประโยชน์กับพระญาติวงศ์สืบไปภายหน้า ให้หมื่นเมืองทั้งปวงยินดีในกองการกุศลอันนี้ด้วย จึงมีพระราชสาส์นประกาศมาให้แจ้ง พระราชสาส์นมา ณ วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 อ้ายฮองสองปีชวดจัตวาศก

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าฮ้อฮองประกาศมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครศรีอยุธยาให้ทรงทราบ ด้วยสมเด็จพระเจ้าฮ้อฮองทรงพระกตัญญูรู้พระเดชพระคุณสมเด็จพระมหากษัตริย์ซึ่งได้รักษาแผ่นดินกรุงปักกิ่ง ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าซุ่นตี้ มีพระนามว่าเซ่จ้อเจียงฮ่องเต้ สมเด็จพระเจ้าคองฮี้ มีพระนามว่าเซ่จ้อเจียงฮ่องเต้ สมเด็จพระเจ้าย่องเจ้ง มีพระนามว่าเซ่จ้อเจียงฮ่องเต้ สมเด็จพระเจ้าเคียนหลง มีพระนามว่าโก่จ้องซุ่นฮ่องเต้ สมเด็จพระเจ้าแกแข็ง มีพระนามว่ายิ่นจ้องโยยฮ่องเต้ สมเด็จพระเจ้าตากดวงมีพระนามว่าชว่นจ้องแสงฮ่องเต้ เป็นลำดับพระมหากษัตริย์สืบมาจนทุกวันนี้ มีพระเดชพระคุณเสมอเหมือนครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเทียนทอง สมเด็จพระเจ้าเต้หอง สมเด็จพระเจ้ายิ่นทอง แลสมเด็จพระเจ้าห็อกฮี้เต้ สมเด็จพระเจ้าซิ่นล่องเต้ สมเด็จพระเจ้าฮุยเต้ สมเด็จพระเจ้าเงี้ยวเต้ สมเด็จพระเจ้าซุ่นเต้ที่ได้รักษากรุงปักกิ่งเป็นปฐมกษัตริย์สืบมา อาณาประชาราษฎร์ได้พึ่งบุญอยู่เย็นเป็นสุข เป็นที่สักการะบูชาแก่กษัตริย์แผ่นดินห้วน แผ่นดินตาดทั้งสอง สมเด็จพระเจ้าฮ้อฮองจึงได้ทรงจัดแจงเครื่องสักการะบูชา ค่านับไหว้วาติณ หอไทย เบี้ยวที่ไว้พระนามกษัตริย์ เทพยดาที่รักษาแผ่นดิน กับลำดับกษัตริย์ที่ได้รักษาแผ่นดินกรุงปักกิ่งมาแต่ก่อน แล้วประชุมพระญาติวงศ์ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน พร้อมกัน ณ วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 7 อ้ายฮองสองปีชวดจัตวาศก จารึกพระนามสมเด็จพระเจ้าตากดวงลงในแผ่นดินลิวว่าชว่นจ้องแสงฮ่องเต้ ณ วันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 8 จึงเอาแผ่นดินลิวที่จารึกพระนามขึ้นตั้งไว้

ที่ฝั่งพระศพไว้เป็นที่ค้ำับ ต่อ ณ วันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 4 ปีชวดจัตวาศก จึงจัด
แจงให้หัวฟ้าดินไหวเทพยดาที่รักษาแผ่นดินแล้ว ทรงพระอริษฐานให้บ้าน
เมืองอยู่เย็นเป็นสุขข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ แล้วจัดแจงให้หัวชนจั่นแสงส่องเต้
พร้อมในวันเดียวกัน แล้วให้ประโคมเครื่องเล่นอย่างกษัตริย์ครบสิ่ง จึงจัดแจง
การพระราชกุศลอุทิศไปให้แก่พระมหากษัตริย์ที่ครองราชสมบัติเป็นลำดับมา
แต่ก่อน แล้วให้เป็นประโยชน์กับสมเด็จพระเจ้าดาวดวงด้วย อนึ่ง ที่ฝั่งพระ
ศพกษัตริย์แต่ก่อนๆ กับที่ฝั่งศพอาจารย์ที่ได้เป็นครูสั่งสอนนั้น ให้ขุนนางจัด
แจงเครื่องสักการบูชาให้หัวค้ำับเป็นนิจ ประการหนึ่งศาลเทพารักษ์ที่ภูเขา
หลวงทั้ง 5 แลแม่น้ำทั้ง 4 ให้ขุนนางเจ้าพนักงานจัดแจงเครื่องสักการบูชาให้
ค้ำับเป็นนิจมิได้ขาด ประการหนึ่ง ผู้เรียนหนังสือที่จะไปไล่ทุกหัวเมืองควรที่
จะไล่ได้นั้นเมืองเอกให้เพิ่มขึ้นไปอีกเจ็ดคน เมืองโทนั้นให้เพิ่มขึ้นไปห้าคน เมือง
ตรีนั้นให้เพิ่มขึ้นไปอีกสามคน ประการหนึ่งคนที่มีสติปัญญาซึ่งข่มขอนอยู่ตาม
บ้านนอกปลายเขตแดนนั้นให้จ้งตักหม้อสี่สับดูให้ได้ความจริงแล้วบอกกราบ
ทูลขึ้นไปให้ทราบ จะได้เอามาตั้งเป็นขุนนางทำราชการตามตำแหน่ง ประการ
หนึ่งราษฎรยากจนป่วยเจ็บไม่มีญาติพี่น้องจะเลี้ยงรักษา อยู่เมืองใดก็ให้ขุน
นางเมืองนั้นทูลบำรุงเลี้ยงรักษาให้ได้ความสุข ประการหนึ่งถนนสะพานหักพัง
เรือจ้งชำรุดรั่วอยู่เมืองใดก็ให้ขุนนางเมืองนั้นจัดแจงซ่อมแปลงทำเสียให้ดี
ประการหนึ่งคนนักโทษที่จะต้องเนรเทศไปเมืองไกลก็โปรดให้อยู่แต่ที่เมือง
ใกล้ๆ ประการหนึ่งไพร่หลวงที่ป่วยเจ็บทำราชการไม่ได้ ให้นายทหารตรวจตรา
ดูให้รู้ว่าอยู่บ้านไหนตำบลไหน ถ้ามีญาติพี่น้องก็ให้เอาตัวมารับเดือนทำ
ราชการแทนตัวต่อไป แลการพระราชกุศลซึ่งได้จัดแจงทั้งนี้ ขออุทิศให้แก่
กษัตริย์ที่ล่วงลับมาแต่ก่อน ทั้งเทพารักษ์ที่รักษาแผ่นดินด้วย ให้จำเริญ
พระเกียรติยศรุ่งเรืองอยู่รู้สิ้นสุด จึงมีพระราชสาส์นประกาศมาให้แจ้งทุก
เมือง พระราชสาส์นประกาศมา ณ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 7 อ้ายของสอง ปีชวด
จัตวาศก ฯฯ

สำเนาแปล

พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง กรุงปักกิ่ง จ.ศ. 1215 (พ.ศ. 2396)

ณ วันจันทร์ ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 5 ปีชวดยังเป็นเบญจศก เจ้าคุณสำเร็จราชการกรมท่า เจ้าพระยาพลเทพ พระยาพิไชยบุรินตราวังหน้า เจ้าพระยาธรรมาธิกร พระยาเพชรดา พระยาบำเรอภัก พระยาเทพอรชุน พระยาพิพัทโกษา พระยาโชฎีกกราชเสฏฐี พระยาพิพิทโกไคย พระศิริสมบัติ พระรัตนยัต พระสุธรรมโมตรีราชทูต หลวงเทพภักดี หลวงสวัสดิ์อุดม ขุนสรประเสริฐ พร้อมกัน ณ หอพระมณเฑียรธรรม พระยาโชฎีกกราชเสฏฐี หลวงสุนทรวานิช จีนช่อ แปลพระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองกรุงปักกิ่ง 5 ฉบับเป็นพระราชสาส์นหลวงฉบับ 1 ตอบก้องฉบับ 1 บอกด้วยตั้งมเหสี 1 เลื่อนพระนามฮ่องไทหอ 1 ป้าย 1 ออกเป็นภาษาไทยในพระราชสาส์นนั้นว่า

1. พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง จำเริญทางพระราชไมตรีมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานครอมรรัตนโกสินทรมหินทราอยุธยา ด้วยสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองตั้งแต่ได้ครอบครองศิริราชสมบัติกรุงปักกิ่งมีพระทัยโอบอ้อมแก่นาๆ ประเทศทั้งปวง นาๆ ประเทศทั้งปวงที่เมืองอยู่ทิศใต้ริมชายทะเลแลที่เมืองอยู่ตอนทิศเหนือก็มีน้ำพระทัยอุตสาหข้ามทะเลภูเขา มาจ้มนก้องตามกำหนดมิได้ขาด สมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานครอยู่ทิศใต้ก็มีอุตสาหให้ทูตานุทูตข้ามทะเลมาจ้มนก้อง สมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานครเป็นพระราชโอรสพระอัครมเหสีอันใหญ่สืบสกุลวงศ์มา มีพระทัยโอบอ้อมรักใคร่ในพระบรมวงศานุวงศ์ของให้เป็นเยี่ยมโลกก็อ่องแต่เป้งได้ครอบครองเสนาบดีศิริราชสมบัติให้ยั้งยืนเหมือนภูเขาแลน้ำในพระมหาสมุทร อย่างไม่ให้รู้สิ้นสุดเหือดแห้งให้ได้ครอบครองราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย อาณาประชาราษฎร์ในแผ่นดินกรุงเทพพระมหานครให้อยู่เย็นเป็นสุขตามพรซึ่งของให้มาสืบไป พระราชสาส์นมา ณ วันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 อ้ายฮอง 3 ปีฉลูเบญจศก ฯ

2. (ตอบก้อง) พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮอง จำเริญทางพระราชไมตรีมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทราอยุธยา ด้วยฮ่องให้เป็นเยี่ยมโลกก็อ่องนั้นใช้ฎีห้อยตอแสงแปลว่าเป็นใหญ่ในแผ่นดิน

ขุนนางข้าราชการก็พร้อมมูลอยู่ในพระนครเป็นอันมาก พระมหากษัตริย์ผู้ครองแผ่นดินก็มีพระทัยรักใคร่ขุนนางข้าราชการ ได้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนน้ำฝนน้ำค้างอย่างธรรมชาติ ราษฎรก็เป็นสุขทั่วไปด้วยกันทั้งนั้น แต่งให้ ทูตานุทูตจ่าทูลพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการออกมาจิมก่องกรุงปักกิ่ง ควรจะสรรเสริญเป็นอันมาก ถึงเมื่อครั้งปีก่อนๆ มากี่เคยมาจิมก่องมิได้ขาด มีพระทัยสว่างเหมือนกระจก ถึงครั้งนี้ก็อุตสาหให้มาจิมก่องอีก แลทางจะมานั้นเป็นทางทะเลไกลกันดารนักยากที่จะไปมา ยังมีน้ำพระทัยอ่อนน้อมต่อกรุงปักกิ่งก็มีพระทัยรักใคร่เป็นอันมาก ค่าเหยียงธรรมชาติด้านก๊กให้มีให้เสียเรือที่มาจิมก่องก็มีความยินดี จะต้องการซื้อสิ่งของอันใดก็ได้ไปตามความปรารถนา กรุงปักกิ่งมีพระทัยโอบอ้อมดังนี้ เมืองที่ไกลก็ควรจะมาจิมก่อง บัดนี้ได้ให้เจ้าพนักงานจัดแพรข้างหน้า แพรกระบวนจีน 8 แพรกงถ้วนลายมังกรกลม 8 แพรมังถ้วนลายมังกรเล่นน้ำ 8 แพรญี่ปุ่นถ้วนลายหนังสือ 8 แพรแส 12 แพรถ้วน 18 แพรซุนตีว 18 รวมกัน 80 ม้วน จัดแพรข้างในแพรกงถ้วนลายมังกรกลม 4 แพรมังถ้วนลายมังกรเล่นน้ำ 4 แพรญี่ปุ่นถ้วนลายหนังสือ 4 แพรแส 6 แพรถ้วน 6 แพรซุนตีว 6 รวมกัน 30 ม้วน รวมทั้งสิ้น 110 ม้วน มอบให้ทูตานุทูตคุมเข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี ขอให้ทรงยินดีรับไว้ พระราชสาส์นมา ณ วันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 อ้ายฮอง 3 ปีฉลุเบญจศก

3. (ตั้งพระมเหสี) พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองจำเริญทางพระราชไมตรี มายังสมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานครอมรัตนโกสินทรมหินทรายุรยาให้ทรงทราบ ด้วยสมเด็จพระเจ้าอ้ายฮองจะตั้งพระอัศรมเหสี ก็ต้องเลือกสันเอหาหญิงที่มีในสกุลมีสติปัญญาประกอบไปด้วยอาสาช้อยู่การงานรอบคอบ ลีวฮอแซลกเป็นพระสนมเอกอยู่แต่ก่อน เป็นคนสะอาดเหมือนหยกไม่มีมลทิน แล้วก็เป็นคนโอบอ้อมกับพระสนมทั้งปวง 1 ณ วันแรม 2 ค่ำ เดือน 12 อ้ายฮอง 2 ปี ปีชวดจัตวาศก ให้ตั้งเครื่องบูชาประกาศเทวดาฟ้าดิน แลกษัตริย์ที่ล่วงมาแล้วแต่ก่อนๆ จึงตั้งให้ลิ้วฮอแซลกขึ้นเป็นฮองฮอ แลบรรดาพวงญาติพี่น้องของฮองฮอ ที่มีบรรดาศักดิ์น้อย ก็เลื่อนให้มีบรรดาศักดิ์มากขึ้น แลข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์อยู่แล้วนั้น ก็โปรดให้เลื่อนขึ้นไปตามลำดับกัน แลราษฎรที่เมืองปักกิ่งแลหัวเมืองขึ้นทั้งปวงที่ไม่มีญาติแลเจ็บป่วยอยู่นั้น ก็ให้

ขุนนางที่เมืองปักกิ่งแลเจ้าเมืองกรมการเอามาเลี้ยงรักษาไว้ แล้วจัดแจงที่ทางให้อยู่เป็นสุข แต่บรรดานักโทษทั้งชายหญิงนั้นโปรดให้พ้นโทษทั้งสิ้น แต่คนที่ประทุษร้ายกับบิดามารดาแลครูสอนหนังสือแลบิดามารดาไปฟ้องนั้น คนโทษจำพวกนี้เป็นโทษหนักไม่โปรดให้ปล่อย แลแล้วขอแซลกซึ่งตั้งให้เป็นห้องหอคนนี้อุปมาเหมือนดวงดาวสว่างอยู่ในฟ้าอากาศ ไกลใกล้ก็เห็นทั่วควรที่จะสรรเสริญ จึงได้ทำหนังสือประกาศไปให้รู้ทั่วกัน พระราชสาส์นมา ณ วันแรม 3 ค่ำ เดือน 12 อ้ายฮอง 3 ปี ปีชวดจัตวาศก

4. (เลื่อนพระนามหงฮายฮอ) พระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าฮ้อฮองจำเจริญทางพระราชไมตรี มายังสำนักเด็จพระเจ้ากรุงพระมหานครอมรัตนโกสินทรหมหินทรายุทธาด้วยเฮาโฮโยยฮองฮอนั้นรักใคร่ในสมเด็จพระเจ้าเต้ากวางฮองฮายฮอ อ่อนน้อมปรนนิบัติสมเด็จพระเจ้าเต้ากวางไม่มีใครเสมอแล้วเอาพระทัยใส่การข้างในแลสนมทั้งปวง การซึ่งจะตกแต่งนุ่งห่มนั้นก็สุภาพทำแต่พอสมควรกับการ ข้าราชการทั้งข้างหน้าข้างในควรจะสรรเสริญ เมื่อพระเจ้าเต้ากวางได้ครอบครองศิริราชสมบัติกรุงปักกิ่งแล้ว จึงตั้งขึ้นเป็นฮองฮายฮอได้ปกครองรักษาแผ่นดินมาด้วยกันถึง 30 ปี พระเจ้าฮ้อฮองได้ครอบครองศิริราชสมบัติกรุงปักกิ่งแล้วได้จัดแจงฝังพระศพ ณ วันแรม 11 ค่ำ เดือน 5 ได้เอาศพฮองฮายฮอไปฝังที่ภูเขาสนเหลง แล้วพระเจ้าฮ้อฮองคิดถึงพระคุณฮองฮายฮอ จึงให้แต่งเครื่องบูชาไหว้เทวดาฟ้าดินแลกษัตริย์ที่ล่วงไปแล้วแต่ก่อน ณ วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 6 อ้ายฮอง 3 ปีๆ ฉลุเบญจศก พระนามเดิมฮองฮายฮอมีอยู่ 5 อักษรให้เลื่อนพระนามฮองฮายฮอขึ้นอีก 12 อักษรจารึกไว้ในแผ่นศิลาว่า คังจู้คังอูอันเสงคิมซุนเองเถียนฮูเสงเป็น 17 อักษร แล้วให้เชิญแผ่นศิลาที่จารึกพระนามฮองฮายฮอเข้าไปในหอฮายเปียวเหมือนอย่างแต่ก่อน แล้วให้เลื่อนขุนนางตาดขุนนางห้านขึ้นไปตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อย แลกำลังซึ่งต้องขึ้นไปไลหนังสือที่เมืองปักกิ่งนั้นธรรมเนียมต้องไปศึกษาอยู่ที่เมืองปักกิ่งเดือนหนึ่ง จึงได้ไลหนังสือ เดียวนี้ไม่ให้ต้องคอย ไปถึงเมื่อใด ก็ให้ได้ไลหนังสือเมื่อนั้น ที่เป็นสิวจายนั้น อย่างธรรมเนียมถึงกำหนด 12 ปี จึงปักธงหน้าบ้านได้ เดียวนี้โปรดให้ 3 ปีก็ปักธงได้ แลคนชายหญิงที่ไม่มีญาติพี่น้องยกจนเจ็บป่วยที่กรุงปักกิ่งแลหัวเมืองก็ได้ให้ขุนนางเมืองปักกิ่งแลเจ้าเมือง

กรมการนายบ้านนายอำเภอจัดแจงบ้านเรือนให้อยู่ เอาจมาเลี้ยงดูพิทักษ์รักษาไว้
ให้ได้ความสุขมิให้ทอดอยาก กับราษฎรที่ไม่มีญาติพี่น้องล้มตายทิ้งไว้ตามถนน
หนทางนั้น ให้จัดแจงเอาศพไปฝังเสียอย่าให้ทิ้งอุจาดอยู่ได้ แลการกุศลซึ่งได้
กระทำทั้งนี้ แฝ่ส่วนกุศลมาในสมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานคร ขอให้ ทรง
ยินดีด้วย พระราชสาส์นมา ณ วันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 อ้ายสอง 2 ปีๆ ชวดจัตวาศก

5. (ป้าย) ฉบับหนึ่งเป็นหนังสือป้ายมีอักษรจีน 4 อักษรว่า บิดทอกห้วยหง
แปลเป็นไทยว่า กรุงเทพพระมหานครอมรรัตนโกสินมหินทรายุธยาอยู่ใกล้
ทะเลมีเมืองขึ้นเป็นอันมาก

วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 5 ปีชานฉศก ได้มอบพระราชสาส์นทอง 1 ตอบก้อง 1
ตั้งพระมเหสี 1 เลื่อนห้องทนายหอ 1 ป้าย 1 รวม 5 ฉบับ มอบให้ขุนชรรประเสริฐ
กรมพระอาลักษณ์รับรักษาไว้แล้ว

6. หนังสือสปีตาทังมาถึงเจ้าพระยาคลังเสนาบดีผู้ใหญ่ให้ทราบ ด้วย
ณ วันแรม 2 ค่ำ เดือน 12 อ้ายสอง 2 ปีๆ ชวดจัตวาศก มีรับสั่งพระเจ้ากรุงปักกิ่ง
ให้ตั้งมเหสีในวันนั้นเสร็จแล้วครั้น ณ วันแรม 3 ค่ำ เดือน 12 จึงทำหนังสือ
ประกาศแจกไปให้เมืองลิวชิวกับหัวเมืองทั้งปวง แล้วให้จงตกหม้อ เจ้าเมือง
กวางตุ้ง ส่งหนังสือประกาศเข้ามา ณ กรุงเทพพระมหานครฉบับ 1 ให้ทราบ
หนังสือมา ณ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 12 อ้ายสอง 2 ปีๆ ชวดจัตวาศก

7. หนังสือจงตกหม้อ เจ้าเมืองกวางตุ้ง มายังท่านเจ้าพระยาคลังเสนาบดี
ผู้ใหญ่ให้ทราบ ด้วยไปเจงมาแจ้งความว่า กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาแต่ง
ให้ทูตานุทูตเชิญพระราชสาส์น คุมเครื่องราชบรรณาการมาทำบ้านฐทรง
พระราชสาส์นมาจิมก้องถึง ณ เมืองกวางตุ้ง แต่ในหนังสือเจ้าพระยาพระคลัง
เสนาบดีผู้ใหญ่เห็นว่า ส่งทูตขึ้นไป ณ เมืองปักกิ่งแล้วขอให้กำปั่นกลับเข้าไป ณ
กรุงจัดแจงเชือกเสาเพลลาใบเครื่องใช้ในการกำปั่น ปีหน้าจึงจะกลับมารับทูต
ณ เมืองกวางตุ้งอีก ความข้อนี้ก็ได้มีหนังสือบอกขึ้นไปกราบทูลพระเจ้ากรุงปักกิ่ง
จึงมีรับสั่งให้เจ้าพนักงานนำทูตขึ้นไปกรุงปักกิ่ง แต่กำปั่นฐทรงๆ พระราชสาส์น
ที่มีสินค้าไปนั้นยกเหยียงให้ตามอย่างธรรมเนียมแต่ก่อน แล้วให้จัดขุนนางเจ้า
พนักงานนำทูตขึ้นไปเมืองปักกิ่งออกจากเมืองกวางตุ้ง ณ วันแรม 13 ค่ำ เดือน
11 อ้ายสอง 2 ปีๆ ชวดจัตวาศก แต่กำปั่นฐทรงๆ พระราชสาส์นจัดซื้อสินค้าเสร็จ

แล้วเมื่อใด ถ้าจะกลับไปกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา จัดแจงเชือกเสาเพลลาใบ ก็ให้มีหนังสือบอกเข้าไป ณ กรุงเทพฯ ให้ทราบ ปีหน้าจะได้กลับมารับทูต ณ เมืองกวางตุ้ง แต่นายกำปั่นมาแจ้งว่า ณ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 12 กำปั่นทรงพระราชสาส์นได้ใช้ใบออกจากเมืองกวางตุ้ง กำปั่นนุทรงนั้นจะได้ใช้ใบออกจากเมืองกวางตุ้ง ณ วันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 12 ความดั่งนี้จึงตักจึงได้ทำหนังสือบอกเข้ามาให้ทราบ หนังสือมา ณ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 12 อ้าฮอง 2 ปีฯ ชวดจัตวาศก

8. หนังสือจงดกหม้อ เจ้าเมืองกวางตุ้ง บอกมายังเจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีผู้ใหญ่ กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาให้ทราบ ด้วยมีหนังสือลีปลุงมาว่ากรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา แต่งให้พระสวัสดิ์สุนทรอภัยราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการมาขอจิมก้องทั้งขอหอง แล้วพระยาพระคลังเสนาบดีผู้ใหญ่บอกมาว่า กำปั่นนุทรงๆ พระราชสาส์น ส่งทูตขึ้นที่เมืองกวางตุ้งแล้วจะได้กลับมาเข้าไป ณ กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา จัดแจงเชือกเสาเพลลาใบเครื่องใช้ในกำปั่น ปีหน้าจึงจะได้กลับมา ณ เมืองกวางตุ้งรับทูตจงดกหม้อ มีหนังสือบอกขึ้นไปกราบทูลพระเจ้าปักกิ่ง ครั้น ณ วันแรม 4 ค่ำ เดือน 10 อ้าฮอง 2 ปีฯ ชวดจัตวาศก

มีหนังสือพระเจ้ากรุงปักกิ่งลงมาถึงจงดกหม้อเมืองกวางตุ้งว่า ซึ่งจงดกหม้อมีหนังสือขึ้นกราบทูลว่ากรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา แต่งให้ทูตานุทูตเชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการไปอ้อจิมก้องทั้งขอหองทูตก็มาถึงเมืองกวางตุ้งแล้ว กับว่าเมื่อปีกลายกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาถึงกำหนดจิมก้อง แต่งให้ทูตานุทูตเชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการขึ้นมาจิมก้อง ณ กรุงปักกิ่ง พระเจ้ากรุงปักกิ่งจึงมีรับสั่งให้ดก้องไว้ต่อบปีหน้า จึงให้มาจิมก้องทั้งขอหองจะได้หองให้ พระเจ้ากรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา มีพระทัยอ่อนน้อมนับถือทางไมตรี จึงแต่งให้ทูตานุทูตเชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการมาจิมก้องทั้งขอหอง ณ กรุงปักกิ่ง แล้วกับว่ามีหนังสือเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีผู้ใหญ่ว่า กำปั่นนุทรงๆ พระราชสาส์นส่งทูตขึ้นที่เมืองกวางตุ้งแล้ว ขอให้กลับมาเข้าไป ณ กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา จัดแจงเชือกเสาเพลลาใบเครื่องใช้ในกำปั่น ต่อบปีหน้าจึงจะได้มารับทูต ณ เมืองกวางตุ้ง แล้วว่าในลำกำปั่นมีสินค้าของหลวงจะขอยกให้ียง จึงมีรับสั่งเจ้า

พนักงานยกเหยียงให้ตามธรรมเนียมแต่ก่อน แล้วให้จงดกหม้อขึ้นนางเจ้าพนักงานคุมทูตขึ้นมาจุ่มก้อง ณ กรุงปักกิ่ง ในกำหนดปีนี้ฤดูเดือนยี่ให้ทูตถึง ณ กรุงปักกิ่งทูตได้ออกเดินจากเมืองกวางตุ้ง ณ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 11 อ้าฮอง 2 ปีๆ ชวดจัตวาศกกับกำปั่นหนุทรงๆ พระราชสาส์นมา ณ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 12 ได้ใช้โบกกลับเข้ามา ณ กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา จึงให้จงดกหม้อมีหนังสือบอกเข้าไปให้กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาให้ทรงทราบ แล้วสั่งให้โดยปู้เจ้าพนักงานชาวพระคลังจัดแพรถอบแทน ช้างหน้าแพรถนต์ 18 ตัว 18 แพแสด 12 แพรถิม 2 ตัว 2 ตัวหนังสือ 8 จิม 6 กงตัวน 8 ตัวนลายมังกร 8 รวม 80 ช้างใน ตัวนลายมังกร 4 กงตัวน 4 ตัวน 6 ตัวนมีตัวหนังสือ 4 แพแสด 6 แพรถนต์ 6 รวม 30 เข้ากัน 110 ม้วน กับหนังสือป้ายฉบับ 1 พระราชสาส์น หองฉบับ 1 มอบให้เจ้าพนักงานส่งให้จงดกเมืองหกเกียน แล้วให้จงดกเมืองหกเกียนส่งต่อลงมา ณ เมืองกวางตุ้ง และซึ่งกำปั่นมารับทูต ณ เมืองกวางตุ้ง กับมีสินค้ามาในลำกำปั่นก็ยกเหยียงให้ตามอย่างธรรมเนียม แล้วมอบพระราชสาส์นกับสิ่งของตอบแทนให้กับพระสวัสดิสุนทรอภัยราชทูตแต่ ณ วันแรม 11 ค่ำ เดือน 3 กำหนด ณ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 4 กำปั่นจะได้ใช้โบกออกจากเมืองกวางตุ้งกลับเข้ามา ณ กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา หนังสือมา ณ วันแรม 11 ค่ำ เดือน 3 อ้าฮอง 3 ปีฉลุเบญจศก

9. หนังสือจงดกหม้อเจ้าเมืองกวางตุ้ง มายังท่านเจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีผู้ใหญ่ ด้วย ณ วันแรม 11 ค่ำ เดือน 6 อ้าฮอง 3 ปีๆ ฉลุเบญจศก มาเร็วถือหนังสือลিপุตาทังมาถึงจงดกหม้อเจ้าเมืองกวางตุ้ง ณ วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 5 ปีฉลุเบญจศก ได้เดินป้ายที่จาริกนาม หาวโฮโยยของฮอ ขึ้นหนอทย เปียว เสรีจการแต่ ณ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 5 ปีฉลุ เบญจศกจึงมีหนังสือประกาศบอกให้รู้งั้ทั้งกันดังนี้ ลิปุตาทังได้กราบทูลตามอย่างธรรมเนียมแล้ว ให้จงดกหม้อส่งเจ้ามา ณ กรุงเทพพระมหานครฉบับ 1 หนังสือมา ณ วันแรม 15 ค่ำ เดือน 6 อ้าฮอง 3 ปีฉลุเบญจศก

10. หนังสือจงดกหม้อเจ้าเมืองกวางตุ้ง มายังท่านเจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีผู้ใหญ่ให้ทราบ ด้วย ณ วันแรม 8 ค่ำ เดือนอ้าย อ้าฮอง 2 ปีชวดจัตวาศก มาเร็วถือหนังสือลิปุตาทังเจ้าเมืองกวางตุ้งว่า เมื่อ ณ วันแรม 2 ค่ำ เดือน 12

ปีชวดจัตวาศก ทำหนังสือประกาศให้เจ้าพนักงานส่งไปให้จตุตถหมู้อีหัวเมือง
ทั้งปวงกับเมืองลิวจิ๋ว แล้วให้จตุตถหมู้อีเจ้าเมืองกวางตั้งส่งหนังสือฉบับ 1 เข้ามา
ณ กรุงเทพมหานครหรืออยุธยา เมื่อ ณ วันแรม 11 ค่ำ เดือน 12 อ้าฮอง 2 ปีชวด
จัตวาศก ลีปุตาทังกราบทูลพระเจ้าอ้าฮองว่า แต่ก่อนถ้ามีหนังสือประกาศก็
จัดให้ขุนนางในกรุงปักกิ่งคุมหนังสือไปให้จตุตถหมู้อีเจ้าเมืองทั้งปวงส่งต่อไป
ครั้งพระเจ้าเต้ากวางครอบครองศิริราชสมบัติได้ 15 ปี สืบมาภายหลังก็หาได้
จัดขุนนางในกรุงปักกิ่งให้คุมหนังสือประกาศมาไม่ เป็นแต่มอบให้กับม้าเร็วส่ง
ต่อๆ มาถึงเจ้าเมืองกวางตั้ง เมืองกวางไต่ เมืองหนุนหน่า เมืองกุยจิ๋ว เมือง
หกเกียน บอกส่งต่อไปถึงกรุงเทพฉบับ 1 เมืองลิวจิ๋วฉบับ 1 เมืองญวนฉบับ 1
เมืองพม่าฉบับ 1 แต่เมืองเตียวเซียนนั้น เป็นอย่างธรรมเนียมมอบหนังสือ
ประกาศให้กับทูตที่ม้าจิ้มก้องไปแล้วให้จตุตถหมู้อีเจ้าเมืองกวางตั้ง ส่งหนังสือ
ประกาศเข้ามา ณ กรุงเทพพระมหานครหรืออยุธยาฉบับ 1 ให้ทราบ หนังสือ
มา ณ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนยี่ อ้าฮองสองปีๆ ชวดจัตวาศก ฯลฯ

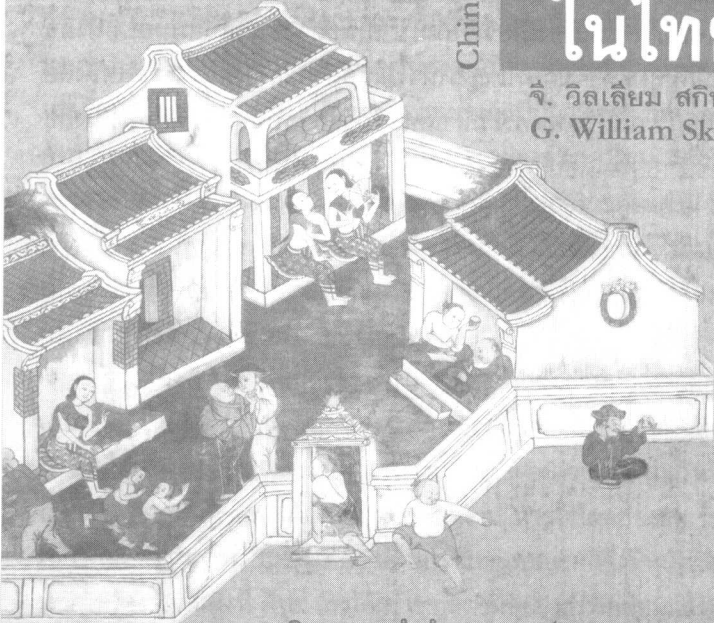
30 ปี จวบถึงครบรอบ
1000 ปี แห่งการประดิษฐ์
โดย พระเจ้าฮุยเถิง แห่งราชวงศ์ซ่ง
1000 Years After His Invention
of the Paper Mill by Zhuang Xi
of the Song Dynasty

นตฤติ ปรณณาสมมา อากา
แคงตอวาง เสมอด้วยปรณณา โนมมี

Chinese Society in Thailand

สังคม จีน ในไทย

จ. วิลเลียม สกินเนอร์
G. William Skinner

บรรณาธิการ และคำนำ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
ผู้แปล : พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ภรณ์ กาญจนนัชชิตี, ชื่นจิตต์ คำไพพรรณ,
ปรียา บุญญะศิริ, ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข, ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์

ในคดี ปณณวตมา อากาศ
ยสองสว่าง เสมอด้วยบุญญา ไม่มี

Tribute and Profit: Sino-Siamese Trade 1652-1853

จิ้มก้องและกำไร: การค้าไทย-จีน 2196-2396

สารสิน วีระผล
Sarasin Virapol

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัณฐิกา ศรีอุดม
ผู้แปล : พรรณงาม เว้าธรรมสาร, รัชชี่ ยันโสภกา, สมภาพ แลกโซ

นตติ ปณฺณาสมา อากา
แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

สรุปการสัมมนาวิชาการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี (พ.ศ. 2347-2547)

King Mongkut and Sir John Bowring

พระเจ้ากรุงสยาม กับ เซอร์จอห์น เบาว์ริง

John Bowring

Chulalongkornrajavidyalaya

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัญจิกา ศรีอุดม
Editors : Charnvit Kasetsiri and Kanthika Sriudom

เลขอนุญาต ที่ ต. ๒/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๒/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

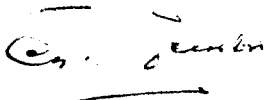
ตามที่
ให้ขออนุญาตจัดตั้ง
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- นายป๋วย อึ๊งภากรณ์
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
๑. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย
 ๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั่วราชอาณาจักร
 ๓. ส่งเสริมการเรียนเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสารทางวิชาการออกตีพิมพ์
 ๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
 ๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งและข้อบังคับของกรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชร เอี่ยมโชติ)
อธิบดีกรมการศาสนา

กำหนดการสัมมนาวิชาการเรื่อง
30 ปี ความสัมพันธ์ไทย - จีน
600 ปี ซำปอกง/เจิ้งเหอ กับ อยุรยาและอุษาคเนย์
30 Years Sino-Thai Relationships

600 Years Sam Po Kong/Zheng He & Ayutthaya and Southeast Asia

วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ณ หอประชุมกองทัพเรือ
จัดโดยมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด
และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ภาคเช้า

- 08.00 - 09.00 น. ลงทะเบียน
- 09.00 - 09.15 น. พิธีเปิดการประชุมสัมมนา
- 09.15 - 09.45 น. ปาฐกถานำเรื่อง "30 ปีความสัมพันธ์ไทย - จีน"
- 09.45 - 10.15 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 10.15 - 12.00 น. "ปัจจุบันและอนาคตของความสัมพันธ์ไทย - จีน" โดย
ดร.วรสักดิ์ มัทธโรโนบล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ดร.สุทธิพันธ์ จิราวัฒน์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คุณทวี จงกิจถาวร บรรณารักษ์ท่าต่างประเทศ หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น
รศ.ประทุมพร วัชรเสถียร ดำเนินรายการ
- 12.00 - 13.30 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- พิธีกร : สมฤทธิ ลือชัย

ภาคบ่าย

- 13.30 - 14.00 น. แนะนำหนังสือชุด "30 ปีความสัมพันธ์ไทย - จีน" โดย
ดร.สารสิน วีระพล , อ. ทรงยศ แวทองษ์ และ พศ. อ่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
- 14.00 - 14.30 น. ปาฐกถาพิเศษเรื่อง "600 ปี ซำปอกง" โดย
Dr. Geoff Wade , National University of Singapore
- 14.30 - 15.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 15.00 - 17.00 น. "ซำปอกง / เจิ้งเหอ จีน อยุรยากับอุษาคเนย์" โดย
ดร.สืบแสง พรหมบุญ
อ.วีโรจน์ ตังวาศิชย์
Bai Chun
คุณปรีวัฒน์ จันทร
ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ดำเนินรายการ
- 17.00 - 17.15 น. ปิดการประชุม โดย *ศ.เสน่ห์ จามริก* ประธานมูลนิธิโครงการตำราฯ